

ცისკარი

1862

დ ე კ ე მ ბ ე რ ი.
ქრისტიაწმუნ
წელიწადი შუამწესე.

წოდებათს უსულებათა:

- I. — საბრალთნი. (რამანი ვიკტორ ჭიუგოსი). . . . . გ. დიდებულთისა.
- II. — ლექსები სხუა სხუა შწერლებისა.
- III. — გიორგი 13 მეფობა და აღამაჭმად-
სანის სიკუდილია. . . . . თეიმურაზ ბატონისა-შჯლისა.
- IV. — წავიდა ის დროა. სატირული
თხუჯობა. . . . . თაგხედისა.
- V. — ყურნალთ ჩაქრმაგლობაჲე ევროპაში. პ. ჩარექცივისა.
- VI. — სხუა და სხუა ანბავი. (იხილე მეორე გვერდსე.)

ცფილისს.

ვერესელიძის ტიპოგრაფიაში.

საქართველოს
საბჭოთა რესპუბლიკის
საგარეო ურთიერთობების
მინისტრის
ბიბლიოთეკა
№ 1548 B.

საბრალლონი.

(განგრძელება.)

21-2405

ჩეის-სა წელსა ოთხმა ჰარიეელმა ემაწვლმა
კაცმა მოასდინეს ღირს შესანიშნავი სუმბრობა.

ერთი იმათგანი იყო ტულუსი დამი მეორე ლი-
მოჟი დამი მესამე ვაგორი დამი მეოთხე მონტაბანო დამი.
ჰარიეელი ერქუათ იმისთვის, რომ ისინი იუვენენ
სტუდენტები, და ეოფნა სტუდენტათ ჰარიეში ნიშ-
ნავს ჰარიეის მკვიდრს მცხოვრებსა.

ის ჭაბუკნი იუვენენ ჩუჭულეობითნი ემაწვლნი
კაცნი, არც კარვის სახისა, არც ცუდისა; არც
ძრეელ სწავლულნი არც ბრეენი. იუვენენ იმასა-
კში, რომელსაც უმასიან გასაფხულისას, ესე იგი
ოც-ოცის წლისანი.

ერთს ერქუა ტოდოძიერი, მეორეს ლისტოლივი.

მესამეს ჭამეილი და მეოთხეს ბლანშიეილი, თუთო-
ეულს იმათგანს ჭეაედა საუჭარელი. ერთს უეჭარდა
ფაგურიტა, მეორეს დღლია, მესამეს სეფინა და
მეოთხეს ფანტინა.

ისინი ეველანი ივენენ ჯერ ისევ მშუწნიერნი
ემაწულნი ქალნი, ამიტომ, რომ ჯერ არა ჭქონ-
დათ კიდევ სრულათ გავდებული ეელიდამ სამუ-
შაო ნემსია და დავცვათ ჯერ კიდევ ის ნაწილი
ხატოისნებისა, რომელიცა რჩება ქალში ჰირველს
მის დაცემადინ. ერთს იმათგანს უწოდენ ემაწულ-
სა, ამისთჳს, რომ მართლათ ეველასედ ემაწული
იყო; ერთსაც ბებერსა, რადგან ის მართლად იყო
ოცდა სამის წლისა, და იყო ეველასედ იმათში
უფროსი. ამას უნდა დაუმატოთ ისიც, რომ სამნი
ჰირველნი იმათგანნი ივენენ უფრო გამოცდილნი,
უფრო უსრუნველნი რადგან უფრო ღრმათ ივენენ
ჩაფლულნი ცსოფრების ამოებამი, ვინემ ჭანტინა,
რომელიც სვამდა ჯერ ჰირველს ღროს სიევა-
რულისას.

ფანტინა დაიბადა სოფელს მეძორში. ვისგან?
ვინ იყო იმისი დედ მამა? ეს არაგინ იცოდა.
თუთ ფანტინას არ ახსოვდა არც დედა და არც

შეიქმდა სოლმე იმას ტურფათ. თუქცა ფანტინას
აზაფერში უბრი აზ უთქუამს ტოლოძივისისათჳს,
მაგრამ განსვენებულს წამში სახე ამისი სანდასან
მიიღებდა სოლმე სრულიად ქალწულებრივ გამა-
ხატულებასა. სანდისსან შეიქნებოდა სოლმე ის
დაფიქრებული და იმით გამოისატებოდა სოლმე
იმის მძუწნიერს სახესეჲ კაცრი ღირსება.

შემდგომ საუხშისა ისინი წავიდნენ სანასავათ
იმ ახლის მცენარისა, რომელიც მოეტანათ, ინდო-
ეთიდაჲ, და რომელსაც მიესიღნა მთელი ჰარეის
სასოკადობა.

იქიდაჲ ნავებით გასცურეს სენის მდინარე და
შევიდნენ ქუჭითად ჰარეში.

ბოლოს დაღალულნი დასდნენ სადილსეჲ. იმ
ღროს ტრასტირის გვერდსეჲ, სადაც ისინი ისს-
დნენ სადილათ, გამოიარა ერომა კუხერმა, რომ-
ელსაც წაექცა ცხენი და მოუკუდა.

--საწეალი ცხოველი, სთქუა ოსვრით ფანტინამ.

--ერთი უეურეთ რახეჲ სწუსს სულელი ფანტინა,
სთქუა დალიმ.

იმ ღროს ფაბურიტამ დაიკრიფა გულკელი,
გადაიგდო უკან თავი და შეჰეურებდა რა თვალ-

ბში ტოლომიერსა უთხრა.

--სად არის აღოქმული ფეშქეში?

--მართლათ, მიუგო ტოლომიესმა, მოვიდა სწორეთ დრო ფეშქეშებისა. მოითმინეთ რავდენიმე წაში კიდევ.

--ფეშქეშები იწეება კოცნით, წამოიძასა ბლან-შელმა.

--შუბლსედა. დაუმტა ტოლომიესმა.

მაშინ თვთოეულმა აკოცა შუბლში თავის საეუარელსა და ერთი მეორის შემდგომ გავიდნენ ტრასტირიდამ.

--დიღსანს ნუ გვაცდევინებთო, შეჭსძასა მათ ფანტინამ. მეტე გადაეუდნენ ოთხნიე ფანჯარასა და უეურებდნენ თუ რა რიგათ იმათნი საეუარელნი მიიძაღნენ საღსის სროჯაში, რომელიც ეოველს კჯრას დღეს ღელავს სოლმე ელისეს ველებზედ.

--ენასოთ რას მოგვიტანენ? ჭსოქუა სეფინამ.

--უთოთ კარკს რასმეს, ჭსოქუა დაღიძ.

--მე მსურს ოქროს კარგი რამ ნივთი, ჭსოქუა ფავურიტამ.

იმ დროს იმათ წინ გაიარა ძმომედ დატვრ-თულმა დილიუანსმა; გაჩერდა უცვებ რამდენსამე

წუთსა და ბოლოს გაუდგა ისევ ცხასა.

--საკვრულა! ჭსთქუა ფანტინამ, მე შეკონა რომ დილიჯანსი არაოდეს არ გაჩერდებოდა.

--რა ქალია ეს ფანტინა, ჭსთქუა ფაუგურიტამ, ყოველი უბრალო რამ აკვრებს ამას. უეჭულა დილიჯანსი ხან მიდის, ხან გაჩერდება.

განვლო რაოდენამაჲ სანმა და უცეფ ფაუგურიტამ წამოიძახა: რა იქნა ჩუნი ფეშქეშები?

--მართლათ დაგვიგვიანეს. ჭსთქუა ფაუგურიტამ.

როგორც ეს გაათავა ფანტინამ, იმ დროს შემოვიდა ჰატარა ემაწული, რომელიც მსახურებდა მათ სტოლსედ. იმას ეჭირა კელში დაბეჭდილი ჰაკეტი.

იმ უფალთ, თქუნიტან, რომ სადილი ჭსჭამეს დასტევეს აქ ეს ჰაკეტი, უთხრა მათ ჰატარა ბაჲშემა.

--რატომ აქამდინ არ მოგვიტანე შენ ეგ წიგნი? შესძახეს იმათ ერთ ხმათ ქალებმა.

--ამიტომ, რომ იმათ მიბძანეს ერთი საათის შემდგომ მოტანა ამისი თქუნიტანა, ფაუგურიტამ განოგლიჯა კელიდამ წიგნი ემაწულსა და შენიშნა, რომ ჰაკეტსედ არ ეწერა ადრესი, მხოლოდ ეწე-

რს «ფეშქაშიო».

მერე საჩქაროდ გასტესა ბეჭედი, გაშალა და დაიწყო კითხვა:

«ჩუწნო საეუარელნო!

უნდა გახსოვდეთ კანტატი, რომ ჩუწნ გეუავს მშობელნი. სიტუება «მშობელი» თქუწნთვს უცხოა. სჯული სამოქალაქო უწოდს მათ მამებათ და დედებათ. და ად ის მშობელნი მიგვიწოდენ შინა და გუთვლიან უძღების შულებათ და მიგველიან ჩუწნ რომ დაჰკლან ჩუწნთვს ზვარაკი, ჩუწნც გეინდა შევასრულოთ იმათი ნება; რადგან ჩუწნა ვართ სათნო კაცნი; როდესც თქუწნ აშ წიგნის კითხვაში იქნებით, იმ დროს სუთი ღონიერი ცხენი გაგვაფრენს ჩუწნის დედამაშებისაკენ. ად ეს არის მივდივართ. ტულუზის დილიუანსმა გამოგეისნა ჩუწნ უფრსკულისაკან, და უფრსკული ხართ თქუწნ, ჩუწნო საეუარელნო ლამაზნო! ეს არის ჩუწნ შევდივართ საზოგადოებაში. მივდივართ წესისა და ვალდებულებისადმი. ჩუწნ სამშობლოს სურს, რომ ჩუწნც შევიქნეთ თანამდებობის კაცე-

ბათ, მამებათ და საკელმწიფო მრჩეველებათ. გთ-
სოვთ დაიძარსოთ ჩუქნი ჰატვისცემა. გვიტიროთ
რამდენიც შეიძლოთ, და ეცადეთ იძოვნოთ ჩუქნი
მაგიერი. მძღობით! თუქმის ორი წელიწადი
ვზრუნავდით ჩუქნი თქუქნის ბედნიერებისათვის, და
ამისთვის ნულარ გავვიწერებით ამ წიგნზედ.»

ქალებმა გარდასედეს ჩუქათ ერთმანერთს. მე-
რე მოჭყენენ გიჟურს სარსარსა. ფანტინა იცინოდა
სსჭასზედ ნაკლებსა.

ერთის სხათის შემდგომ ფანტინა იჯდა თა-
ვის ოთახში და სტიროდა მოთქმით, ჩუქნი შე-
ვითა ვსთქვთ, რომ იმისი სიუვარული ტოლომი-
ერისადმი იყო ჰირუქლი, ის მიენდო მას, რო-
გორც საკუთარს მეუღლეს, და გარდა იმისა იმ
საცოდავს ქალსა ჭეაგდა იმისგან შულიცა.

IX

მეცხრამეტე საუკუნეს დასაწყისში მასლობლად
ჰარიჟისა მონტერმეში იყო სასაშქო, რომელიც
ესლა აღარ არსებობს. იმის ჰატრონები ივენენ
ტენორდუნი ცოლ ქმარნი, იმ სასაშქოს წინ ერთს
საღამოს ჩეილ-ს წელსა იდგა წინა კერძო ურმისა,

რომელსაც სმარობდენ ტუიანს ადგილებში სქელის ფიცრებისა და გასაურების სასიდავათ. ის წინა კერძო იყო დადგული რეინის ღერძსედ და ორს დიდროვანს თვლებსედ, იმ ღერძს ქუჭუ ეკიდა მსხვილი რეინის ჯაჭვი, იმ ჯაჭვსედ იყო გაკეთებული საქანელა, რომელსედაც იჯდა ორი ჰატარა მშუწნიერი ქალი: ერთი ორი წლივ ნახევრისა, და მეორე თვრამეტის თვისა, უფროსს ეჭირა კელში უნცროსი ბავშვი, რამდენსამე ნაბიჯსედ იჯდა დედა იმათი და ბაწრით, რომელიც ება იმ ჯაჭვსედ, აქანებდა თავის შულებსა. იმათ ქანებაში ის იმღეროდა საკმაო ეალების სმით რომანსსა, რომელიც იყო მაშინ მოდათ, და არ უგდებდა ეურსა არაფერსა, რაც მოხდებოდა ქუჩაში. იმ დროს უცეფ წაადგა იმას თავსედ უცნობი ქალი და უთხრა მას:

--რა მუწნიერი შულები გეავთ!

ქალსა, რომელმაც უთხრა ეს სიტყუებში, ერთს კელში ეჭირა მაგრათ გატენილი ჰარკი, და მეორეში ჰატარა ბავშვი. ის ბავშვი, ვარდის ფრის ლოყებით, იყო მშუწნიერი დახატული არსება, რომელსაცვი კაცი წარმოიდგენს.

და თუთ დედაკი იყო დაღონებული და ღაწი-
ბათ ჩაცმული. იმისი ტანისცემელი წარზოდგენდა
რადაც საშუაღსა შორის მუჟა ქაღისა და კლე-
სის ცოღისა. თუმიცა ის იყო ჯერ ძლიერ ემა-
წული და ღამაში, მაგრამ იმ უბრაღოს ტანისა-
მოსში არა სჩანდა ისრე ღამაში. დაღღული,
თითქო ნაღვათყოფარე, თვაღებით, რომელშიაც
დიღის სნიღამ არ გამშრალ იყო ცრემლი, ფან-
ტინას ცნობა მნელი იყო იმ ქაღში. და თუ კა-
ცი ძლიერ ჩააკვრღებოღა თვაღებში დარწმუნღე-
ბოღა, რომ ის ისევე მშუწნიერი რამ იყო.

შემღგომ ღირს შესანიმნავის სუმბრობისა, ემა-
წულ კაცების ძსრით, განუღო ათმა თეემა.

რა მოსღა იმ ათის თვის განმავღობაში, ამი-
სი გამოცნობა მნელი არ არის.

როღესაცკი ოთხმა ემაწულმა კაცმა აიღეს კე-
ღი თავიანთ საუჭარღებზეღ, ქაღებიც მაშინეე და-
იფანტსენ. ფანტინა დარჩა სრულიად მარტო, უსეღ
საქმოთ, თუნერე ეოღლის საშუაღობისა, ცხოვრე-
ბისათვის. კითსვა იცოღა იმან მცირეთ; წერა სრუ-
ღებით არ იცოღა. სიემაწვიღეში იმას ასწავღეს
მსოღოღ თვისის სასეღის მოწერა, ამისათვის იმან

მიძარტა ერთხელ საქვეურო მწერალსა და მიაწერი-
ნა წიგნი ტოლომიესთან; ჰირველის წიგნის შემდგომ
გაუკსავნა მეორე, მერე მესამე, მაგრამ არც ერთს
წიგნსედ ტოლომიესმა არ მისცა მას ჰასუსი. მაშინ
დარწმუნდა, რომ ტოლომიესმა სრულიად დაივიწყა
ისიც და თავისი ძულიც. რა უნდა ექმნა იმას იმის
შემდგომ? ფანტინა გრძნობდა აძლერეულათ, რომ ის
უნდა დაცემულიყო ზნეობითად, და რომ ამისთვის
გარდასწვევიტა დაბრუნება სამშობლო ქალაქში. იქ
ფიქრობდა ის შოვნას ვითარიმე სამუშაოსას,
მაგრამ როგორ უნდა გამოცხადებულიყო იქ თავისის
ბავშვით? ფანტინა გრძნობდა მიუცილებლობასა გაეშვა
თავისი ძული და გარდასწვევიტა შეეწირა ეს
მსხვერპლი. სთქუა რა უარი ეოველს სამკაულსედ,
ჩაიცვა თითონ ჩითის კაბა, და ეოველი თავისი
ფარჩეულება, ლენტი თუ კრუჟავა გარდასწვევიტა
მოესმარებინა თავისს მვირფასს უმანკო ასულსედ.
განუიდა რა ეოველივე რისაცკი შეიძლებოდა
განსეიდვა, ფანტინამ მოაკროვა ორასი ფრანკი,
გარდასწვევიტა თავისი ვალები და დანარჩენის
ოთხმოცის ფრანკით მან დაუტევა ერთს შემოდგომის
დილას ჰარჩივი.

ფელიქს ტოლომიესსედ ჩუტნ ლარ შეკვსვდება ლაპარაკი და ამისთვის სისრულისათვის ჩუტნის მოთხოვნისა ჩუტნ აქ დაუმატოთ, რომ ოცის წლის შემდგომ ის, ლუი ფილიპპე კოროლის დროს, იყო მდიდარი მასრის ადვოკატი, (მოსარწლე მოჩივართა) მაგრამ უწინდებულათ კაცი ამაო და კმაყოფილების მიმდევნი.

შუადღის დროს ფანტინამ შიაწია მონჭერმენში. როდესაც იმან დაინახა ტენროდიეს სახამქესთან ის მშვენიერი ორი ჰატარა ბავშვი, შესდგა, დაუწეო-მათ აღტაცებით ეურება და ფიქრობდა, რომ უთო-ვოთ თუთ განკებულებამ მიიუენა ის იმ სახლთან. ბავშები იუენენ ძლიერ მსიარულნი, და ფანტინამაც ვეღარ მოითმინა, რომ არ ეთქუა: ოჰ რა მშვენიერი ემაწვილები კუავსთ!

თუთ სასტიკნი არსებანი საჭურველ მისდილ იქმნე-ბიან სოფლე, როდესაც სსჟანი ეალერსებინან იმათ მულებსა.

დედამ ჰატარა ბავშვებისამ აიღო ძაღლა თავი, უთსრა მადლობა უცნობს ქალსა და სთხოვა და-ჯდომა სკამსედ. ფანტინა დაჯდა. იმათში ჩამო-ვარდა ლაპარაკი:

--მე მიმახიან უ. ტენორდიეს, უთხრა ფანტინას ქალმა. ჩუწნა ვართ ამ სასამქოს ჰატრონები.

ის იყო ქალი ქერა, მსუქანი, უჯიმპო, სალდათის ცოლი. მაგრამ საკვრველი იყო ისა, რომ, იმ სალდათის ცოლსა ჰქონდა სახე ამპარტავნული. იმისთვის რომ ის კითხულობდა რომანებსა. თუ რომ იმ დროს ტენორდიე ამდგარიყო ფესზედ, უეჭველია იმისი ძალადი ტანი, განიერი ბეჭები და სასოგადოდ მისი უსამზარი მოყვანილება შეაშინებდა ფანტინას ისე, რომ ის აღარ მოხდებოდა, რაც რომ ჩუწნ აქ უნდა აღვიწერთ. ფანტინამ უანბო იმას თავისი ისტორია ცოტა შეცვლილათ: ესე იგი, რომ ის იყო სამუშაოსედა, რომ იმას მოუკვდა ქმარი, რომ მან ველარა იმოვნა რა ხელ საქმე, და ამისთვის მიდის შინ; რომ მან დაუტევა ჰარიეი იმავე დღეს დილით, გამოვიდა ქვეითათ, რომ იმისმა ბავშმაც იარა ქვეითათ ვინემ დაილალებოდა, და როდესაც ველარ შესძლო იმან აიუვანა ის ხელში.

როდესაც დაასრულა ეს ანბავი. აკოცა ძლიერათ თავის ქალსა და გამოაღვიძა. ემაწვლმა გაახილა თავისი მსწვილი ცისფერი თვალები და

დაიწყო აქეთ იქეთ უურება. მერე გადასტა დედის მუსლიდამ და გაიქცა საქანელისაკენ, სადაც ორი ტენორდის ქალები ქანაობდნენ. მაშინ დედა იმათ-იც მივიდა იმათთან, დაუძვა ძირსა ორნიც და უთხრა: ითამაშეთ ახლა სამთავემ!

ბავშვები ჩქარა დაშეკობრდნენ და შეკობრულათ დაუწიეს მიწას ჩიჩხნა. რა ჭკვან თქუწნს ქალსა? ჭკითსა ფანტინას ტენორდიემ.

--კასეტა.

--რამდენის წლისაა?

--მესამეში სდგას.

--ჩემი უფროსი ქალის სნისა ვოფილა, უთხრა ტენორდის ცოლმა, რომ შესედოს კაცმა იმათ, განაგრძო მან, იფიქრებს რომ ისინი სამნიც დები არიანო.

თითქო იმ თქმას ელოდა ფანტინა, მან სტაცა ტენორდის ცოლს ხელში, დაუწყო თვალებში უუ-რება და უთხრა:

--არ გინდათ რომ მიიბაროთ თქუწნთან ჩემი ქალი? თქუწნ თითონ სედავთ ჩემს გარემოებას, მე არ შემიძლიან წაეყანა შინ მაგ ბავშვისა, მე ვც დამაბრკოლებს ჩემს სამუშაოში, იქ ბავშვიანი

ქალი ალაგს მნელათ იმოვნის, იქ იმ ნაირო
ხალსია. მე მკონია თვთ ღმერთმა მომასწავლა
თქუწნი სასაშუე. როდესაც მე დავინახე თქუწნი
მპუწნიერი ზატარა ქალები, ისე სუფთანი და
მხიარულნი, მე ვსთქვ: ნეტავი თქუწნს დედასა
მეთქი. თქუწნ მართალი სთქვთ, რომ ისინი
დებსა ჭკვანან, აბა რას მეტევით: მიიბარებთ თუ
არა?

--უნდა ვიფიქროთ, სთქუა ტენორდიემ,

--მე მოგცემთ თქუწნ ექუსს ფრანკსა თვეში,
უთსრა ფანტინამ.

იმ დროს შიგნითი ოთახიდან გამოიძახა ვი-
დაცამ; არა, თვეში შუდი ფრანკი და ექუსის
თვის წინ და წინ თუ გინდა.

--ექუსჯერ შუდი ორმოცდა ორი ფრანკი:
სთქუა ტენორდიეს ცოლმა, თანახმა სართ?

--თანახმა ვარ. მიუგო ფანტინამ.

იმას გარდა თუთხმეტი ფრანკიც ზირველ და-
საწეისს სარჯათ, გამოიძახა კიდევ კაცის ხმა.

--კარგი. გაძლევთ ამასაც. უთსრა ფანტინამ.
რაც ფული დამრჩება მე ის შეეოფა ჩუწნ ქალა-
ქამდინ და როგორცკი ვიმოვნი ფულებსა, მაშინ-

ვე მოვალ ეძაწვლის საწაუვანათ.

იმ დროს მოესმა კიდევ კაცის სმა:

--ბავშვს სომ საკმაოთ აქქს ტანთსაცმელი?

--ეს ჩემი ქმარია, რომ გამოიძახის, უთხრა ტენორდემ.

მეც მივხუდი, რომ ის თქუწნი ქმარია, უთხრა მას ფანტინამ. უეჭველია, დაუძატა მან, რომ ჩემს ქალს საკმაოთ აქქს ეველაფერი ტანისამოსი და საცვალი, ჩემს კასეტას ასე გასინჯე ფარჩის კაბებიც აქქს, როგორც დიდის კაცის ქალსა. ის ეველა იმისი ტანისამოსი, მე მაქქს მენახული ჰარკმი.

-12-

ისინი ეველა აქ უნდა დაუდო, გამოიძახა კიდევ კაცმა, და თითონაც გამოვიდა იმ დროს.

უეჭუწლია აქ დაუდებ, მაშ როგორ იფიქრეთ, რომ მე ჩეს ქალს ტიტველს გაუშვებდი.

ამ სასით გათავდა იმათში ვაჭრობა. ფანტინამ გაათია იმათთან ის დამე, მისცა მეორეს დღეს ფული, ჩაახარა მუელი, დასცალა თავისი ჰარკი და გაუდგა გსასა; იმას ჰირუწლათ ადვლი ეგონა მულის დამორება, მაგრამ ტენორდის შეკირდი შემოეყარა იმას გსაში და ნასა, რა რიგათ იღვ-

რებოდა ცრემლით საწუალი დედა, საცოდავს მუღსედ.

როდესაც ფანტინა წავიდა, მაშინ ქმარმა უთხრა თავის ცოლს; ეს ძალიან კარგი საქმე შეასრულე შენა. ჩემთვის სწორეთ ორმოცდა ათი ფრანკი იყო საჭირო, რომ ამომეგო ჩემი სანივარი.

მართალია იმ ფულით ტენორდიემ მოიგო თავისი სანივარი, მაგრამ მაინც იმისი საქმე მოდიოდა პლიერ ცუდად. შემდგომს თვეში მას დასჭირდა ფული და ტენორდიეს ცოლმა დააბირავა ტანისამოსი კასეტასი ორმოც ფრანკში.

როდესაც ის ფულიც დასაბრუნეს, იმათ ეკონათ, რომ ბავშვს ინახავდნენ მოწყალეების გული-სათვის და ეჭვობოდენ სრულიად სხუა რიგათ. ნაცვლად საკუთარის ტანისაცმელისა, იმას ჩააცვეს თავისის ქაღების გამონაცვლები. იმას აძლევდნენ საჭმელს რაც გადარჩებოდათ სადილ ვაშ-შამხედ, ესე იგი ზრდიდენ როგორც კატასა.

ფანტინა სწერდა ეოველს თვეში წიგნსა და აძლევდნენ მას ჰასუსსა, რომ იმისი კასეტა ძალიან კარგათ არის.

ერთის წლის შემდგომ ნაცვლად მუდის ფრან-

კისა ტენორდომა მოსთხოვა ფანტინას თვეში თორმეტი ფრანკი. ფანტინამ დაუწყო გზავნა თორმეტის ფრანკისა.

ზრიან იმისთანა კაცნი, რომელთაც ერთი მხრით აქწესთ სიუჟარული, და მეორეს მხრით სიძულელი. ტენორდიეს ცოლს უევარდა თავისი შულები ძლიერათ, სცხოვლედ და სძულდა იმავე დროს სსჯს შული. თუმცა ძლიერ მცირედი ზღვილი ეჭირა იმათ სახლში კახეტტას, მაგრამ ამას ეგონა მაინც, რომ ის ზრთმეჟდა, ის აიწროებდა იმის შულებსა. იმ ქალს ჰქონდა საკმაო ზღერსი, მაგრამ იცოდა საკმაო ცემა და შეურაც ეოზად. თუ რომ იმათთან ზრ ეოფილიყო სსჯს შული, უეჭველია, რომ ნაწილი ცემისაც და შეურაცსეოფისაც ერგებოდათ ხანდისხან იმის ორს შულსაც, ახლაკი ეოველი ზღერსი იმისი იყო მიქცეული საკუთარს შულებსედ და ეოველი უსამართლო სასჯელი სსვისა შულებსედ.

ამ რიგათ გახლო ორმა წელიწადმა. იმ ქალ-აქმი ღაჭარაკობდნენ შესახებ სსვის შულისა, აი რასა:

--«აა ზატიოსხანნი ხალსნი ზრიან ეს ტენორდიები, თვითონ ლუკმა უჭირსთ და კიდევ სსვის

შულსაც ინახვენ.»

ეკონათ კიდევ, რომ დედას, ვითომც სრულიად ღალატს ახსოვდა თავისი კასეტა.

ბოლოს ტენორდიეთ როგორღაც შეიტყეს, რომ კასეტა იყო უკანონოთ შობილი და ამისთვის დედა იმისი ვერა ბედავდა იმის გამოჩენას; ისარგებლეს ამით და მოსთხოვეს ფანტინას თვეში თუთსმეტი ფრანკი. დედა უკზავნიდა თვეში თუთსმეტს ფრანკსა. ეოველ წლივ კასეტა ისრდებოდა და იმასთანავე ისრდებოდა იმის სიღარიბეც. ვინემ კასეტა იყო ძლიერ ზატარა, იმას ეპურობოდნენ უზატაურათ, და როდესაც შეიქნა სუთის წლის, ისიყო იმათი მოახლე. «სუთის წლისა და მოახლე შეუძლებელია» იტყვიან მრავალნი, მაგრამ სწორეთ ეს ძართალია.

კასეტას აკვევინებდენ ოთახებსა, იმას აწმენდინებდენ ჭურჭელსა. თუ რომ იმდროს ის შეჭვროდა უცაფ თავის დედასა, შეჭველია დედა ვერ იცნობდა თავის მშვენიერს კასეტას; ეს ზატარა მშვენიერი არსება, გახდა, დაჭენა, ის დააუძღურეს შეაშინეს. იმ სოფელში მას უძახდენ ტორილასა, მხოლოდ ეს კი იყო, რომ ის ტორილა არაოდეს არა გალობდა. ტენორდიენი უწოდენ მას ქვემ ქვემას.

X

რასა შეებოდა ფანტინა იმ დროს?
დასტოვა რა თავისი ზატარა ქალი ტენორდესთან,
თვითონ წავიდა ქვეითად ქალაქს მარსელში. ეს
იყო ჩვილწ წელსა.

გავიდა ათი წელიწადი რაც ფანტინას არ
ენახა თავის სამშობლო ქალაქი. იმ დროს, როდესაც
ის შედიოდა სიღარიბეში, მისი სამშობლო
მდიდრდებოდა ეოველ წლივ და უკანასკნელს ორს
წელიწადში შეიქმნა ჩინებული მოვაჭრე ქალაქთაგანი.

დიდის ხნიღვან იმ ქალაქში იყო ჭაბჭიკები ძავის
მინისა. ამის ვაჭრობა ზირველათ არ იყო ერთობ
სასარგებლო, რადგან ის ჭაბჭიკები ხმარობდენ
საქმეში ერთობ ძვირფასს მასალებსა. მაგრამ ჩვილსა
წელში ერთი უცნობი კაცი დაეხასლა იმ ქალაქში
და თავისის ჭკუით და გამოცდილებით შესცვალა
უწინდელი მასალები, რომლითაც მოახდინა დიდი
ცვლილება ჭაბჭიკების წარმოებაში. ამით დაამცირა
ფასი სასრდოსი, მოუმატა ქირა მუშებთა, განაკეთილა
წარმოება ჭაბჭიკებისა, და განამრავლა მათი
გასყიდვა.

სამის წლის წარმავლობაში თუთ მომგონიც გა-
მდიდრდა და ისინიც გაამდიდრა, ვისაც იმასთან
ქონდა საქმე. მაგრამ ვინ იყო ის უცნობი კაცი?
ეს არავინ იცოდა; იცოდნენ მხოლოდ ისა, რომ
როდესაც ის მივიდა იმ ქალაქში, იმას ქონდა
მაშინ ძალიან ცოტა ფული; რომ იმ სულამოს,
როდესაც ის შევიდა ქალაქში და ეკიდა ტომარა
სურგსედა და ჯოსი ეჭირა კელში, გაჩნდა ცეც-
ხლი ზოლიციაში. მაშინ ის ჩაუარდა ზოლიციაში
და ჩააგდო რა თავი ცხადს სიფათში, გამოიე-
ვანა ორი ჰატარა ბავშვი, რომელიც, როგორც
ბოლოს აღმოჩნდა, იუენენ ქანდარმების კახიტნის
ძულები, ეს გარემოება იყო მისევი, რომ იმას
არავინ მოსთხოვა არა ვითარცა ბაშქორტი. თუთ
ის უწოდდა თავის თავსა ბიძია მადეფენათ. ეს
იყო კაცი ორმოცდა ათის წლისა, რაღაც ნაი-
რის ძესედულობისა კეთილი. აი ამის მეტს
კაცი ვერას იტყოდა. მარსელის ქალაქმა უცებ
გამართა აღუბ მიცემობა ისპანიასა, ლონდონსა
და ბერლინთან. მოგება ბიძია მადეფენისა იყო
ისეთი დიდი, რომ მეორე წელიწადს მან ააშენა
დიდი ფაბრიკა. იმაში მთავრო მან ორი სასე-

ლოსნო, ერთი კაცებისა და მეორე ქალებისათვის. ეოველს კაცს, ვინცეი საჭიროებდა, შეეძლო გაბედულათ მისუღიეო იქ სამუშაოთა და იეო დარწმუნებული, რომ იმოვნიდა იქ საქმესაც და სასწრდოსაც. მსოლოდ ბიბია მადენელი ითხოვდა იქ მიმსვლელთაგან ჰატოსნებასა და კეთილ ზნეობასა; ამ შემთხვევაში ის იეო თუთქმის სასტიკი უღმობელი. მადელენის იქ დასასლებიდგან, ის მხარე სრულიად გაცოცხლდა: აღარ იეო სრულიად იმ არემარეში აღარც ერთი გლახაკი რომელსაც არა ჰქონოდა მცირედი მინც ფული. ბიბია მადელენი აძლევა ეოველს კაცს სამუშაოსა.

მადელენში იეო ერთი რამ საკვრჭელი თუხება, რომელიც არ იხოება არა ვითარს ვაჭარს კაცში. აღებმიცემობა არ შეადგენდა მისთვის უმთავრესს საგანს მისის მსრუნველობისას, ის ფიქრობდა უმეტეს სსჭებთათვის, ვინემ თავის თავსედ. ჩეკ-სა წელში იმის სასელსედ იეო ბანკირს ლაფიტთან ექქსას ოცდა ათი ათასი ფრანკი, მაგრამ ვინემ ის შეჭკრებდა იმ ფულსა, მან დახარჯა ქალაქსა და დარიბებსედ უმეტეს მილიონის ფრანკისა.

ზირჭლათ, როდესაც მადუნელმა იმ ქალაქში დაიწყო აღებმცემობა, კეთილნი კაცნი იმასდნენ: «ამ ბატონს გამდიდრება სურს.» მაგრამ, როდესაც მან განამდიდრა მხარე, ვინემ თითონ გამდიდრდებოდა, ისევ ის კეთილნი კაცნი ამბობდნენ: «ოჰ, ეს კაცი ზატივის მოუვარე უნდა იყოს.» ეს ეჭვნებოდათ მით უმეტეს ჭეშმარიტად, რომ მადუნელი იყო ღმთის მოუვარე, და ეოველს კვრამი ის დადიოდა წირვაზედ.

ჩეთ-სა წელში გავარდა ვმა, რომ ზრეჭეკტის წარდგინებით მადუნელი, ზატივისადებლად ღირს შესანიშნავთა სამსახურთა აღმოჩენილთა მის მიერ მხარისთვს დაინიშნა იმ ქალაქის მერათ. იმათ ვინც უწინ იმასდენ, რომ მადუნელი ზატივის მოუვარეაო, ისარგებლეს ამ შემთხვევით და ეველგან ევროდნენ; «აი, ავი ვანობდით ჩვენსა, რომ მადუნელი ზატივის მოუვარეაო, მართალი გამოდგა თუ არა?» როდენისამე დღის შემდგომ მართლათ მანიტერის გახეთში წაიკითხეს ის დაინიშნულება მადუნელისა მაგრამ მეორეს დღესვე მან უარი სთქვა იმ დაინიშნულებაზედ.

ამავ წელიწადს მადუნელის ქაბრიკის ნაწარ-

მოებანი ივენენ ვისტაკასედ. ვისტაკის სედამსე-
დველთ წარდგინებით კაროლმა უბოძა მადელენს
კავალერი, ზოჩეტნის ლეგიონისა. ამასედ დაიწ-
ვეს გელ-ახლათ ლანარაკი ქალაქში: «აი, თურმე
რას ეძებდა უ. მადელენი! ჯვარი ნდომია!» მადე-
ლენმა უარ ჰყო ჯვარიცა.

უეჭუტლია ამ გვარი კაცი შეიქნებოდა ეველ-
სთჳს გამოცანათ.

როდესაც ის გამდიდრდა, კაცნი უმაღლესის
სასოგადოებისა უწოდნენ მას უუ. მადელენათ, მუ-
შები და ბავშვები უძახდენ მას უწინდებულათ:
ბიძია მადელენსა; ჩეკ-სა წელსა, ესე იგი სუთის
წლის შემდგომ იმისის აქ დასასლებისა, ნამსა-
სურებანი და ღვაწლნი მადელენისა აღმოჩნდნენ
ისე ღირს შესანიშნავნი, რომ კაროლმა დანიძნა ის
გელახლათ მერათ. მადელენმა ამასედ გელახლად
უარი სთქუა, მაგრამ ზრუჭეკტმა არ მიიღო იმის-
გან არსა უარის ეოფისა, გარდა ამისა მთელი
კეთილშობილთ სასოგადოება მივიდა და სთხოვა
მას, რომ მიეღო ის ხარისხი; და ეგროჳე მთე-
ლი ქალაქის მცხოვრებნი მივიდნენ იმასედ შესა-
ხუჭუნათ. მეტი ღონე აღარ იყო, მადელენი დაე-

თანხმა.

მაგრამ იმ ახალს წოდებაშიც მადლეენმა დაიცვა სიმარტივე უწინდელის ცხოვრებისა. გარეშე სამსახურის საქმეთა ის სცხოვრებდა მარტობაში; სჭამდა სადილსა მარტო და სადილის ჭამაში კითხულობდა წიგნსა; იმას უეჯარდა წიგნები და ჰქონდა ბიბლიოტეკა აღრჩეულის წიგნებისა, ეოველს დროს ის ხმარობდა კითხუასედ. ეოველ წლივ ენა მისი (ესე იგი ლაზარაკი) შეიქნებოდა თავაზიანი, წუნარი და ჩინებული.

იმის კმაყოფილება მდგომარეობდა იმაში, რომ ხანდისხან წავიდოდა ხოლმე მინდორში სასეირნოთ, მას დაჰქონდა თან სანადირო თოფი; ის ესროდა ხოლმე, თუმცა იშვითათ, გარნა მარჯუჭთ; არაოდეს ის არ ესროდა უნებელს ცხოველსა ანუ ზატარა ფრინველსა. მადლეენი თუმცა არ იყო ემაწული, მაგრამ იყო ძალიან ღონიერი, სადაც მოითხოვდა საჭიროება, იქ იმას შეეძლო აეწია ცხენი, გამოეთრია მთელი დადებული ურემი ტალახიდან, ეტაცნა ხარისთჯს რქაში კელი და გაეჩერებინა. ფიქრობდნენ, რომ მადლეენი უნდა ეოფილიყო სოფლის მცოვრები, ამისთჯს, რომ

იცოდა მზავალი სასოფლო, სამეურნეო საიდუმლოები, რომელსაც ის ასწავლიდა ელეს კაცთა. ერთგულ იმან ნახა რომ, ელესკაცთ მოეგროვებინათ გამსძარი ჭინჭარი და სთქუა: არ იციან რა სარგებლობა წარმოსდგება ჭინჭრიდამ: როდესაც ჭინჭარი არის ახალ ნერჩო, მაშინ ის არის გემრიელი საჭმელი, როდესაც ის ბერდება, მაშინ იმას გაუხნდება ძაჟის მსგავსი ფესვი, როგორც კანაფსა ანუ სელსა. ჭინჭრისაგან გაკეთებული ტილო არ დაუგარდება კანაფის ტილოსა, ჭინჭარი წვრილათ დაკუწილი შეადგენს მშუწნიერს საკვებსა მფრინველთათვის, სოლო დაფქული საკვებს, საქონელთათვის. თესლი ჭინჭრისა არეული ჩუჭულებითს საკვებში აძლევს ელვარებას შინაურთ ცხოველთ ბეწვსა, სოლო ფესვ ჭინჭრისა, გაღესილი მარილთან აძლევს მშუწნიერს ეჯთელს სადებავს, და დასასრულ ის არის მშუწნიერი თივა, რომლისაც მოთიბვა შეიძლება წელიწადში ორჯელ. მერე რა არის იმისთვის საჭირო? მცირედი მიწა და არა ვითარი ზრუნვა, მაგრამ რადგან იმას არავინ უგდებს ეურსა, ამისთვის შეიქმნა მავნებელი. მაშინ კაცნი დაუწ-

ეგებენ სოლმე მას ამოფსვრასა. როგორა ჰკავს
კაცი ჭინჭარსა! შემდგომ მცირედის ხნის და-
ხუმებისა. მეგობარნო ჩემო! გასსოვდეთ, რომ
არ არის ქუჭქანასედ არც ცუდი მცენარე, არც
ცუდი კაცი. დამნაშავენი არიან იმათ სიცუდეში
ის კაცნი, რომელნიც მათ უგლიან.»

მადელენ შებობდა მრავალს კეთილს საქმესა,
მაგრამ საიდუმლოთ და დამალულათ; ის სძირათ
შეიპარებოდა ჩუმთ საწულების სასლებში
რომ აღმოეჩინა მათ თვის შემწეობა იმ დროს,
როდესაც ისინი მინ არ იევენ სოლმე. მობრუნე-
ბუნნი სასლში საწულები ჰირეულათ იცემდენ თავში,
როდესაც ნახედნენ სოლმე კარს გაღებულსა.
ეგონათ რა სასლი გაქურდვილი, მაგრამ მესულნი
ოთახში ჰპოებდენ ვილასკანაც სტოლსედ დადებულს
რამდენსამე ოქროსა, და მაშინ ისინი ღოცავდენ
უსილაჳს კეთილის შეოფსა. რომელნიმე მოქალაქე-
თაგანნი რაცსდნენ მადელენსა რაღაც საიდუმლო
კაცად, ისინი ამტკიცებდნენ რომ ვითომც მადელენი
არავის არ უშეებდეს თავის სასლში, რომ ვითომც
იმისი ოთახი ჰკავდეს განდევნილის სენაკსა, მორ-
თულს მკუდარის კაცების მკლებით და თავებითა.

ამაზედ იყო ისე მრავალი ლაპარაკი, რომ რომელთაჲმე ემაწვილთ კეკელუსთ ქალებთა სთხოვეს ერთსეულ იმას მიეცა მათ თჳს ნება იმისინს ოთახსას განსინჯსვისა. მან მისცა მაშინვე ნება. ქალები იყვნენ დასჯილნი თავისს უადგილო გამოძიებას მოყვარებაში მით, რომ მათ ჰქოვეს ჩვეულებითი ოთახი, მორთული უბრალოს წითელს სის ძებელით, რომელსაც ჰქონდა გადაკრული იაფი ფასის ჩითი. გარდა ამისა ბუსარსედ ედგა ორი დიდი ვეცხლის მანდანი. აი ეოველივე, რაც ნახეს ქალებმა.

მერე დაიწიეს ლაპარაკი, რომ ვითომც მადელენს ჰქონდეს მიბარებული ბანკირს ლაჭიტთან რამდენიმე მილიონი, მაშინ, როდესაც ჩუტნ ვიცით, იმას ჰქონდა იმასთან მიბარებული მსოლოდ ექვსას ორმოცი ათასი ტრანკი.

ჩეკა-სა წელში გასეოებმა გამოაცხადეს სიკვდილი მირიელ ეპისკოპოსისა. მეორეს დღესვე მადელენმა ჩაიცვა შავები.

მაშინ ქალაქმა გარდასწეიტეს, რომ სწორეთ ის უნდა იყოს მორი ნათესავი ეპისკოპოსისა. ერთსეულ ერთმა დიდის საზოგადოების ქალმა ჰკითხა იმას:

--თქვენ უთოვოთ ბიბაშული უნდა იყო

სვენებულის ეპისკოპოსისა?

--აწა, მიუგო მადელენმა.

--მაშ რათა ხართ მგლოვიართ, თალსებით?

--როდესაც ჰატარა ვოევი, მე ვმსახურებდი ეპისკოპოსის სასლში მოსამსახურეთ. მიუგო მადელენმა. გარდა ამისა ეოველთჯს, როდესაც ქალაქში გამოცხადდებოდა ვინმე ჰატარა ბავშვი სავოიიდამ, მაშინვე დაუძახებდა მადელენი, კითხვდა სასელსა და აძლევდა ფულსა. ჰატარა სავოიარები უანბობდნენ ამ ანბავს ერთი მეორესა და მიდიოდნენ სოლმე ხშირად სროვათ უ. მადელენტან.

XI

ცოტ ცოტათ ეოველი ლაზარაკი და ჭორები მადელენსედ დასცხრენ და სასელი იმისი შეიქნა საენათ სასოგადოს ჰატივისცემისა. ჩეკა-სა წელსა, საკელი იმისი ისენებოდა თჯთქმის ისე, როგორც ჩეიე-სა წელში სასელი ეპისკოპოსის მირიელისა. ასის ვერსტიდამ მოდიოდნენ მადელენტან რჩევისათჯს, ის გარდასწეუტდა მზავალს სადაოს საქმესა, შეარეებდა უთანხმოთა, ეოველი

კაცი მიმართავდა მას, ვითარცა მრჩეველსა და მსაჯულსა.

მსოლოდ ერთი კაცი ქვჭყანასხედ არ ემორჩილებოდა იმის კეთილ მოქმედებასა და ვითარლაც განუსახდვრელი, უანგარიშო და ცხოვლური ინსტინქტი იპრობდა მას მტრად მადელენისა.

როდესაც მადელენი გაივლიდა სოლმე ქუჩაში, ხალხი დავალებული მისგან, ეოვლის მსრიდამ უთვლიდა მას კურთხევასა, მსოლოდ ერთი კაცი წასვეული ფოლადის ფერს ზღაძხში, შეჭურვილი მსხვლის ჯოხით, უეურებდა მას სრულიათ სსჭარიგის გრძნობით და გულსელ დაკრეფილი ბუტბუტებდა თავისთჯს: «ვინ, და საიღამ უნდა იეოს ეს საიდუძლო კაცი, რომელსაც უმანთან მადელენსა? მე სადღაც უნდა მენახოს ეს კაცი. ეოველს შემთხვევაში მე ეს ვერ მომატეუებსს!»

ის კაცი იეო ჟოვერი. ის მსახურებდა ზოლიციაში, ჭქონდა ძლიერ ძნელი თანამდემობა ინსპექტორისა. როდესაც ჟოვერი მივიდა მარსელის ქალაქში, ის ქალაქი იეო დიდს წარ-

მატებაში და კეთილ ღლეობაში, რომლისაც მიზე-
ზი იყო მადელენი, რომელსაც იმ დროს, ვი-
თარცა მერსა უძახდენ უ. მადელენსა.

ყოვერი დაიბადა შადნების საჭურობილემში
მკითხავის ქალისაგან. როდესაც მოიხარდა, ის
ფიქრობდა, რომ ის სდგას საზოგადოებ წრეს გა-
რეთ, და კარგადა იმედს ა რომ როდისმე ის
შესულიყო საერთო საზოგადოების რიცხვში. მან
შენიშნა, რომ საზოგადოება ერიდება ორის სო-
რტის სალხსა: ესე იგი მათ, რომელნიც ავნებენ
საზოგადოებას, და მათ, რომელნიც იცვენ მათ. ყო-
ვერი ვერა ხედავდა სსუა გზასა გარდა ამისა,
და გრძობდა რა თავის თავში ჰატიოსნებასა,
სიმტკიცესა, და სიმუღილს ბოშის მოდგმისას,
რომლისაგანაც ის თითონ სწარმოებდა, ყოვერ
ვანსწესდა ჰოლიციამში; აქ იწყო ისე ბედნიერთ
სამსახური, რომ ორმოცის წლისა როდესაც შეი-
ქნა, მისცეს ინსპექტორობა.

სასის მტკვეულობა ყოვერისა იყო ღირს შე-
სანიშნავი: ცხვრ მოკლე, საშინელის დიდის
ცხვრის ნესტოებით, საშინელის ბაკიმბარდებით.
როდესაც გაიცინებდა, რომელიც მოსდებოდა სო-

ლმე ძლიერ იძუათ, მაშინ მას გამოუჩნდებოდა სოღმე არათუ კბილები, არამედ ღმბილებიც. გარდა ამისა მას ჭქონდა შუბლი ზატარა, შესყდულობა ბნელი, მოძკვლედი.

ეს კაცი განასორციელებდა თავის თავის ორს გრძნობას: ზატვიისცემას უმღლესის მართებლობისას და სიძულილს ზღრეულებისას. იმის თვალში, ქურდობა, კაცის-კუმბა და სსჟა გარდასდომილება იყუნენ ნაწილნი ზღრეულებისა, ანუ შფოთისა, ვოველი რასაცკი ჭქონდა მართებლობის თანამდებობა, მოვოლებული მინისტრიდამ უკანასკნელ სტოროჟამდინ, სარკებლობდა მისგან განუსაზღვრელის სარწმუნოებით და ზატვიის ცემით. იმისი სშირი სათქმელი იყო სოღმე: «ჩინოვნიკი არაოდეს არ შესცდება.» და თუ ვისმე ერთსეულაც არის დაერღვა სჯული, ის იყო იმის ჭზრით საუკუნოთ დაღუშვილი; იმის ფიქრით იმ გვარის კაცის გამოცვლა ანუ განკეთილება შეუძლებელი იყო. და აი ეს საშინელი კაცი არაოდეს არ ამორეებდა მადლეუნს თვალსა, მადლეუნმა ბოლოს შენიშნა ესა, მაგრამ არ უკდებდა უურსა. ის არც ერიდებოდა იმას და არც ცდილობდა სში-

რათ იმასთან შეერასა, და ეჭვობოდა იმასაც ისე, როგორც სსგებსა, თავაწით და კეთილ სულობით.

სოკოერის ქოვერის სიტუდან სჩანდა, რომ ის ემებდა კვალსა უწინდელის მადელენის ცხოვრებისას: ერთხელ მოჭკრეს ქოვერს უური, რომ ის თავისთვის ბუტბუტებდა: «მოხინა კელში მუავს მე ეს უფალი» მერე იმის შემდგომ სამდღეს ქოვერ დადიოდა ერთობ დაფიქრებული, ეტეობოდა რომ მაფი გამომიებისა, რომელიც მას უწინ კელში ეჭირა, გასწეუტოდა.

ქოვერს აწუხებდა სრული გასვენებული სახე მადელენისა; მეტადრე ერთხელ მან აწარმოვა საკუთარი მოქმედება ქოვერის კელში აი რა შემთხვევის გამო.

ერთხელ მადელენი მიდიოდა ერთს მოუკიწელავს ქუჩაში, და გაიკონა რაღაც ხმიანობა; როდესაც მიასლოვდა ხალხის სროვას, მან შენიშნა, რომ მოხუცებული კაცი სახელათ ტაშლევანი იყო ურემს ქეჭმ მოტანებული,

სცადეს როგორმე გამოეორიათ, მაგრამ ვერ შესძლეს. მცირედი გაუფრთხილებლობა შეველისა,

დროს უღუპავდა საცოდავს მოსუცსა. ერთი ღონისძიება იყო დარჩენილი იმის სამკვლავთ,--საჭირო იყო, რომ მირიდაშ ვისმეს აეწია ურემის ღერძი. ჟოვერი განხდა იმ დროს იქა და გავსაგნა კაცები ჯოსებზედ, რომლითაც უნდოდათ აეწიათ ღერძი. იმ დროს მივიდა იქ მადელენიც.

--მიშველეთ! იმხდა ჭაშღევანი.-- ნუთუ არავინ გამოიხნდება თქუწნში, რომ დაიხსნას სიკუდილისაგან საწუალი მოსუცი?

მადელენი მიუბრუნდა ხალსსა:

--იშოება აქა კეტები თუ არა?

--გავსავენეს მოსატანათ, მიუგო ერთმა კლესმა კაცმა.

--მაღე მოიტანენ?

--ერთი რუბის განმავლობაში, მიუგეს მას.

--ერთი რუბი, სთქუა თავისთვს მადელენმა. და ურემი უფრო და უფრო ღრმათ ჩადიოდა ტალახში და აწვებოდა მოსუცს; ხუთს წამში მას სრულიად გასრესდა.

--თხუთმეტს წამს ცდა არ შეიძლება, სთქუა მადელენმა ხომ ხედავთ. რომ ეკ საცოდავი იღუპვის. გამიგონეთ ძმანო, განაგრძო მადელენმა,

ურემ ქეჭმ ზღვილი კიდეკ ზრის ჯერბ. თუ ვინმე
გაბედავს, შევა ტალასში და შეუდგამს სურგს და
გადააჩენს ამ სანოდავს მოსუცს, მე ვაძლეე იმას
სუთ თუმანს.

ვეელა ჩუმათ იყო.

ვაძლეე ათ თუმანსა, აბა ვის უნდა? ეველამ
ძირს დაიწყო ვურება: ერთმა წაიბუტბუტა: ემმა-
კის ძალა უნდა ჭქონდეს იმის მპუჭლეელს; მპუჭ-
ლეელს თითონ მოელის აუცილებელი სიფათი.

ვაძლეე ოც თუმანს, დაიუჯრა ძაღლა მადლეე-
ნმა.

კიდეკ ჩუმათ ივენენ.

აქ ფულის საქმე არ არის, სთქუა ერთმა,
არაჰედ ღონისა; საშინელი ღონის ჰატრონი უნდა
იეოს ამ კაცის მშველელი; ესე სიტყვები სთქუა,
ჟოვერმა. შერე დაუწყო რა დაკჯრეებით ვურება
მადლეენისა, განაგრძო ისევე ჟოვერმა; უ. მადლეენ
მე ვიცნობდი ერთს კაცს, რომელსაც შეემლო
იმის შესრულება, რასაც თქუენ ესლა ითხოვთ.
ის იყო კატორჟნიკი ტულონის საწვერობილეში.

მადლეენს წაუვიდა ფერი.

ამ ღაზარაში ურემი ფფრო და უფრო ეფლო-

ბოდა; ფაშლეკან სრინწიანის ხმით იძახდა: მი-
შველეთ! ეს არის დამამტვრია! მაშინ მადელენმა
კადახედა ხალხსა და მოუვიდა საწუხარო ღიმი-
ლი. მერე სმა ამოუღებლად დაეცა მუხლსკედ,
და ვინემ ხალხი მოასწრებდა ხმის ამოღებას, ეს
გახნდა ურემს ქუჭმ.

თვთქმის გამოტეილი ტალახში, ცდილობდა
მუხლი მუხლთან მიეტანა. მას ეოვლის მსრიდამ
უძახდნენ: უ. მადელენ! გაეცალეთ! თვთ ქაძლეკან
უეჯროდა მას: თავი დამახებეთ უ. მადელენ! მარტო
ვერას მიშველით, ჩემი დასსნა შეუძლებელია,
თქუჭნც ჩემთან გაკსრესთ ურემი! მაგრამ მადელენ
ეურს არავის უგდებდა. იქ მდგომთ შეესუთათ
შიძისაგან სული და ურემი უფრო და უფრო
ეულობდა ტალახში. ეველას ეგონა შეუძლებლათ
რომ მადელენი ამოუღლიყო იქიდან კიდევ ცოც-
ხალი.

უცეუ დაიმრა ურები, იწყო სევით ამოწევა.
და თვლები გამოჩნდნენ, მაშინ ურემის თვლებიდან
ამოვიდა სმა: ჩქარა მიშველეთ! ეს სმა იყო მა-
დელენისა, რომელიც სმარობდა უკანასკნელს
ღონესა.

მაშინ ეველანი ერო ბაძათ მისცუვდნენ: ასწი-
ეს ურემსა, ფაქლეენი გადაჩხა სიკუჭდილსა.

მაღელენი ადგა, ის იყო ძლიელ ფერმერთა-
ლი, ოფლი ჩამოსდიოდა მას ზირიდაძე;
ტანისამოსი ჰქოდა გასვრილი და დასეული. მო-
ხუცი ჰქოცნიდა მას გულსედ და უწოდდა მას
თავის მსსნელად.

მაღელენი უეურებდა ჟოვერსა და ჟოვერც არ
ამორებდა მას თვალსა.

ჭაძლევან გაგსავენეს მაშინვე იმ სასნეულოს
სახლში, რომელიც იყო გაკეთებული მაღელენისა-
გან მუშებთათჳს. მეორეს დღეს მოხუცმა კაცმა
ნასა თავის სტოლსედ ასის თუშნის ბანკის ბი-
ლეთი და ჰატარა ბარათი, რომელშიაც მაღელენ
სწერდა ამას: «მე ვეიდულობ შენს ურემსა დაცხენსა»
ჭაძლევანი თუცა მორჩა, მაგრამ დაკოჭლდა; მაშინ
მაღელენმა განაწესა ის მეზღეთ მონასტერში.

XII

როდესაც ფანტინა მივიდა მარსელის ქალაქში,
ის ქალაქი იყო მაშინ სრულს ევაგოლოვანს წარ-
მატებაში, და თვინიერ შრომისა იძოვნა იმავე დღესვე

ადგილი მადელენის ქაბრიკაში. თუმცა ის არ იყო შეწყვეული მუშაობასა, მაგრამ ის მუშაობდა იმდენს, რომლისაც სასყიდლით მას შეეძლო როგორმე ცხოვრება. იმან იქირავა ერთი პატარა ოთახი, აიღო მცირე ვალი და მით მოართო მუბილით. ფიქრობდა თავის კაპიტალსად და იყო თვთმის ბედნიერი.

ის იყო გაფრთხილებული და არავის არას ეუბნებოდა თავის ქალსად; მაგრამ საიდუმლო მანც განცხადდა. იმ საქმესენო მწერალმა, რომელიც უწერდა მას წიგნებსა ტენორდიეთსან გაამჟღავნა ფანტინას საიდუმლო.

ერთს დილას შედამხედველი ქალი საოსტატოსი შევიდა ფანტინასთან, ჩააბარა ოთხმოცდა ათი ფრანკი და უთხრა მას, რომ ის იმიერიჯან დათხოვნილია ფაბრიკიდან, და მერის ბძანებით მან სრულიად უნდა დასტოვოს ის ქალაქიც.

ეს მოხდა სწორეთ იმ დროს, როდესაც ტენორდიეთ მოსთხოვეს მას თვეში თხუთმეტი ფრანკი კაპიტალისათვის.

ფანტინა იყო სრულებით მოკლული იმ ანბით. დატყევა ქალაქისა არ შეეძლო იმისთვის,

რობ იმას ემართა ვალები; ურჩიეს მას მისუღ-
იყო მეერთან, მაგრამ იმან ეს ვერ გაბედა.

მაღელენმა კი ეს სრულიად არა იცოდა. ეს
განკარგულება მოახდინა მაღელენის შეუტეობლათ
მოხუცმა ქალმა, რომელიც იყო შედამხედველათ
საოსტატოში.

ფანტინამ მოიხდომა მოახლეო შესვლა სადმე,
მაგრამ არაფერ მიიღო, მაშინ მან დაიწყო სალ-
დათების ჰერანგების კერვა და იღებდა დღეში
თორმეტს კაპეიკს. სწორეთ იმ დროს ველარ
შესძლო თავის დროზედ კახუნა კაზეტტის
სარჯისა.

სიღარიბე აწუხებდა, და მძრალი ხველება
სტანჯავდა მას.

დასდგა ზამთარიც; დღეები შეიქნენ მოკლენი:
სამუშაოც ილეოდა სარჯსკი. ემატებოდა, შემით თუ
სამთლით. საშინელი დროა ზამთარი ღარიბთათვის!

ფანტინას თუთქმის აღარა ჰქონდა სამუშაო,
და ვალებსკი ემატებოდა, ტენორდიები თავისის
მხრით სტანჯავდნენ მას თავისის წიგნებით და
სწერდნენ, რომ კაზეტტას სრულებით არა აქვს
სატყუნი და სთხოვდნენ იმასთანავე ათს ფან-

კსა.

ერთს სვლამოს ფანტინა წავიდა დალაქთან და სთხოვდა ევიდნა მისგან თმა.

--მართლათ ჩინებული თმა გაქვსთ, მიუგო მას დალაქმა.

რას მომცემ ამ თმაში? ჰკითხა მას ფანტინამ.

--ათს ფრანკსა.

--კარგი, მოსჭერ ესლავე.

ფანტინამ ივიდა სატფუნო კასეტასათვის და დაუკლავნა ტენორდიებსა. ამაზედ უფრო ისინი უფრო გაბორბოდნენ; იმათ უნდოდათ ფული და არა სატფუნო. ის ჩააცვეს თავისს უფროსს ქალსა და კასეტაკი კანკალებდა უწინდებულათ სიცვიით.

ფანტინა დიდ ხანს ჰატოვს სცემდა მადელენსა, მაგრამ როდესაც ნახა, რომ დარჩა სრულიად უსამუქლოთ ცხოვრებისა, იწეო სიმუღვილი მადელენისა, რადგან იმას მხოლოდ აბრალებდა თავის უბედურებასა.

ერთხელ ფანტინამ მიიღო აი ამ გვარი წიგნი; აკასეტა ავათ არის საოფლით და ტანზედ რადაც ნაირის ლაქებით. საჭირო არის ძვრფასი

წამლები, ჩქვნი სავა გვაქვს შემლება ამ გვარის წამლების უიღვისა; თუ რომ რა დღის განმავლობაში არ გამოგზავნით ორმოცს ფრანკსა, კაპიტალ უთოვით მოკუდება.»

ფანტინა ამ წიგნსედ მოკუება რაღაც ნაირს უდუნურს სარსარსა, და უთხრა თავის მესობელს ქალსა: ერთი შესედე რასა მწერენ ის უკუნურნი გლესნი. ორმოცს ფრანკსა მთხოვენ, იფიქრე რა ფულია ორმოცი ფრანკი ჩემთვის, საიღამ უნდა გაუგზავნო მე იმათ ის ფულები?

მერე ვავიდა გარეთ, დაღვა კიბეზედ და ერთი კიდევ წაიკითხა წიგნი, მერე გაიქცა ქუჩაში და მივიდა სროვა ხალხთან, რომელიც მოგროვილ იყო მახლობლად ვიღასიც კბილის აქიმისა, რომელიც შორიღამ მოსულიყო და ჰქვიდღა რაღაც სხუა და სხუა წამლებსა.

კბილის ექიმს შენიშნა ხალხში ფანტინა, მიუბრუნდა და უთხრა.

რა მძუწნიერი კბილები გვაქვსთ; თუ რომ თანახმა იქნებით მომაგლეჯინოთ, თითოში მოგცემთ თითო თუმნის ოქროსა.

— რომელი კბილები? ჰკითხა მას ფანტინამ.

--ორი ზედა კბილი, უთხრა მას აქიმმა.

--ეს რა შესძის! რას ანობს ეს საშინელი
ჭაჭი! დაივიჩნა ფანტინამ.

--კარგათ იფიქრე, ჩემო ლამაზო, უთხრა მას
ექიმმა, ორი თუძანი ფული ვკონებ არ იეოს
ურბო, თუ კარდასწევიტოთ მოდით თეთრის
შავარდნის ტრასტირში; მე იქა ვდგევარ.

ფანტინა დაბრუნდა სასლში და უანბო ეოვე-
ლივე თავის შესობელს მარგარიტას. ორი ზედა
კბილი, რომ მოვიგლიჯო, რაღას ვეკვანები, მე
საშინელი სანახავი ვიქმნები მაშინ, განამარგარი-
ტა? უთხრა მას ფანტინამ,

რა შემოგაძლია ჰკითხა მას მარგარიტამ.

--ორი თუძანი, უთხრა ფანტინამ.

--კარგი ფულია ოთხმოცი ფრანკი.

ფანტინა დაფიქრდა, მერე მიჰყო რაღაც საკერავს
სელი. შემდგომ გაუშვა ისევ ის მუშაობა და კითხა. თქვენ
იცით რა სნეულებათ საოფლე და ლაქები ტანზედ?

--ვიც, უთხრა მას მარგარიტამ, ეკ ძლიერ ცუდი
სნეულებათ.

მართლათ ძვირფასი წამლებია იმისთვის საჭირო?

--სწორეთ.

-საბავშვო სნეულებაა ის სნეულება?

-საბავშვო.

-ისოცებიან ხოლმე იმისგან ბავშვები?

-ძლიერ ბევრი.

იმის შემდგომ ფანტინა ვაჟიდა კარსედ და ერთი კიდევ კარდაიკითხა ტენორდიების წიგნი.

საღამოს ნახეს, რომ ფანტინა მიდიოდა იმ ტრასტირი საკენ, სადაც იდგა კბილის აქიმი.

მეორეს დღეს მარგარიტა შევიდა ფანტინასთან და ნახა, რომ ის იჯდა ფერმკრთალი, სიცვიით მართოლვარე. იმას მთელი ღამე არა სძინებოდა, ჩეფიკი (ქალის თავ სასურავი), ედო მუსლსედ და იმის ოთახში იყო რაღაც ნაირი უწესოება. მარგარიტა გაჩერდა უცებ კარებში მოწეული იმ უწესოებით, მერე დააკვირდა ფანტინას, და შენიშნა, რომ გუშინდელს აქეთ ის დაბერებულყოფათის წლით, და ბოლოს ჰკითხა; ეს რა ანბავია, რადგემართნია?

არაფერი, მიუგო მას ცივათ ფანტინამ. ასლბა იმედი მაქვს ჩემი ქალი აღარ მოკუდება იმ საშინელის სნეულებით, შენ რომ მითხარი, უთხრა მას ფანტინამ.

აი შესედე თუშნიან ოქროებსა. ვინ მოკცა მაგდენი ფული? ჰკითხა მას მარგარიტაა.

აი, ამ კბილებმა, რომელიც აღარა მაქუს. მიუგო მას ფანტინამ, უჩვენა რა ზემო ღრძილები, რომელშიაც აღარ უჯდა ორი მძვენიერი მარგალიტის მსგავსი კბილი.

ის ფული მაშინვე გაუგზავნა ტენორდიებსა განგლო რავდენმანძე სანძა. კასეტა სრულებით. არ ეოფილა ავათ. იმის ავათ მეოფობა იყო სიცრუე, მოგონილი ავასაკო ტენორდიებთაგან.

მოკლეს დროში ფანტინამ მიიღო კიდეც წიგნი, რომლითაც მას სთხოვდნენ ას ძრანკსა, და წინააღმდეგ შემთხვევაში ემუქრებოდნენ მას კასეტის გარეთ გაგდებსა.

მაშინ ფანტინა დაფიქრდა ძლიერათ. სედავდა, რომ მდგომარეობა იმისი იყო უიმედო. იუიქრა დიდსანს და ბოლოს ამოიოსრდა სთქვა; ეჭ რაღა გაეწეობა, გავეიდი ეოველსავე, რაცკი რამ დამრჩენია, და საცოდავი ფანტინა შეიქნა ხაქვეენო ქალათ....

ეოველს ზატარა ქალაქში არიან ერთგვარნი ემაწვლნი კაცნი, რომელნიც სარჯუტნ წელიწადში ორი ათას ფრანკსა, იმა ანგარიშითა როგორც

სხუანი ორასი ათასსა აბნევენ ჰარეჟი. ეს კაც-
ნი არიან ბიწიერნი, სრულიად ამაონი ისინი
სასამქეში სშირათ იტუჯან სოლმე «ემი ტეეები,
ჩემი მონდვრებიო.» ტეატრში სშირად დასცინიან
აკტრისებსა, რომლითაც აჩუწნებენ, რომ ისინი
არიანკაცნი, რომელთაც იციან გემოვნება. ისინი ხწევენ,
სმენ, თამაშობენ, ერთის სიტუჯთ სრულიად თავის
სიცოცხლეს განატარებენ ეავასანებსა და სასამქე-
ში.

თუ რომ ტოლომიესი დარჩენილ იყო სადმე
ამ გვარ ჰატარა ქალაქში, ვინეც ის გაიცნობდა
ჰარეჟსა, ის უთუოთ იქნებოდა ამ გვარი კაცი
როგორც ჩუწნ ესლა ავსწერეთ.

ათის თვის შემდგომ რაც ჩუწნ ავწერეთ უკა-
ნასკნელთ შემთხუწვა, ესე იგი ჰირველს რიცხ-
ვებში იანვრისა ჩეკე-სა წელსა, ერთი იმ გვარ
ემაწულ კაცთაგანი შეექცეოდა უკანდევნით ქალისა
რომელიც იყო ჩაცმული საბალო ტანისამოსით
დასეირნობდა ერთის ეავასანის წინ.

ეოველთჯს, როდესაც ქალი გაივლიდა მას-
ლობლად ფანჯრებისა, ემაწული კაცი მიუშვერდა
იმაზედ სივარის კომლსა და ეუნხნებოდა შემდგომს

სიტყვებსა, რომელიც მას მიაჩნდა ძლიერ მასხვილ
გოსიერულათ: რას გიგავს ჰირი! აბა თუ დამე-
ძალები უკბილოვ. ქალი არ უგდებდა ეურსა იმ
სიტყვებსა და მიდიოდა თავისთვს ჩუმათა. ამ
დაუდგენელობამ უარესათ შესძრა ჰატევის მოეგარება
ემაწვილის კაცისა, მაეპარა ერთსელ ჩუმათ იმ
ქალსა, აიღო გუნდი თოვლისა და ჩაუდო იმას
კისერში. მაშინ ქალმა უცეფ დაიევირა, მივარდა
სასეპი ემაწვილს კაცსა, დაუწყო ფრხსილებით
ფხაჭნა და ლანძვბა საძინელის სიტყვებით.

იმ ხმიანობასეგ გამოსცვინდნენ სხვა აფიცრებიც
ეავასხანიდამ, მოგროვდნენ სხვანიც მრავალნი იმ
ევირილსეგ და შეიქნა არეულობა, რომელშიაც
ემაწვილი კაცი თავშიშეული იცვაგდა თაჭსა კანრის-
სებულის ემაწვილის ქალისაგან. მაშინ სალხიდამ
გამოვიდა ერთი ძაღლის ტანის კაცი, მოჰკიდა
ფანტინას კაბის კალთაში კელი და უთხრა: «წა-
მომევი მი»

ქალმა შესედა იმ კაცსა და კინალამ გულ შე-
მოეყარა. იმის წინ იდვა იმ დროს ჟოვერი.

ემაწვილმა კაცმა, მიხეშმა იმ უწესოებისამ,
ისარკებლა იმ შემთხვევით და მიიმალა სადღაც

ჩუმათა.

ჟოვერმა მოჰკიდა სელი ფანტინას დი თათქმის ძალათ მიათრეკდა ზოლიციისაკენ. როდესაც ფანტინა შევიდა ოთახში, დაეცა ძირს გულ შემოვრილი.

სერჟანტმა დასდგა სამთელი სტოლზედ; ჟოვერმა ამოიღო ჯიბიდან ღერბის ქაღალდი და ღუწუო რაღასაც წერს.

საქვეენო ქალები იმყოფებიან სრულს ზოლიციის მთავრობაში; ზოლიცია ეჭვრობა მათ როგორც უნდა, და სჯის, როგორცკი სურს. ჟოვერი მადგედენდა სოლსქე იმათზედ სრულს განჩინებას. ფანტინას საქმეში ის სედავდა დიდს გარდასდომილებასა. იმისის ჰაზრით ფანტინამ შეურაცსქეო მთელი საზოგადოება ჩინოვნიკთა, მამულის ჰატრონთა, და მერე ვინა? საქვენო ქალმა!

ჟოვერ სწერდა ჩუმათ.

როდესაც გაათავა, მოაწერს სელიაც, შეჰკეცა ქაღალდი და მისცა რა სერჟანტსა, უთხრა: მოიუვანე სამი კაცი და ეს ქალი წაიფანეთ საჭეობილემში. მერე მიუბრუნდა ფანტინას და უთხრა: შენ გადაგიწვიტე ექვს თვეს საჭეობილემში ჯდომა.

უბედური ქალი ათრთოლდა.

ექვსი თვე სანჯრობილეში! ეს რა მესმის? რისთვის? ჩემს კაპიტანს რაღა ეშველება? უ. ჟოვერ, იცით, რომ მე ასე ფრანკი ვაღი მძარტებს იმათი, ვისაც ჩემი ქალი აბარია. ღმთის გულისათვის მანჯატივეთ უ. ინსპექტორო. იმ კაცმა, რომელსაც მე სრულიად ვერ ვიცნობდი ჩამიდო ზუტეში თოვლი, განა იმასა აქვს უფლება ასე წუბალებინა, მაშინ როდესაც ჩუწნ ჩუწნთვს მივდივართ, და არავის სმას არა ვსცემთ? გარდა ამისა მე ცოტა ავათაც ვარ, ის დამცინოდა კიდევ სამინლათა: შენ უკბილოო, შენ უმსგავსოვო! ვინ მისცა იმას იმაების უფლება? მე თითონ კარგათ ვიცი, რომ საუმჯობესო კბილები აღარა მაქვს, და რა უყოთ მერე, იმას რა საქმე აქვს ჩემს კბილებთან? მე იქნება დანაშაული ვარ მსოფლოდ იმაში, რომ გამოვედი მოთმინებიდგან. მაგრამ ღმთის გულისათვის ჟოვერ, ნუ ჩამაგდებთ მე სანჯრობილეში, თორემ საცოდავი ჩემი ბავშვი დაიღუპება; თუ მე დაუგვიანე უფული ტენორდიებთა, ისინი გააგდებენ ჩემს ბავშვს ქუჩაში, და მომიკუდება სიცოცხლით და შიშხილით. უნდა იცოდეთ, რომ იმათ არა ვითა-

რი შებრალება არა აქნეს, მე ეს კარგა სანია
შევნიშნე. ცოტა მოსდელი რომ მაინც იეოს შე-
ემლოს როგორმე თავის რჩენა, მაგრამ სუთის
წლის ბავშვმა, იფიქრეთ, რა უნდა ქნას, რა შე-
უძლიან? უ. ჟოვერ, შემიბრალებთ შეცა და ჩემი
ძვლიცა. იმ დროს ფანტინა დაეცა მუსლზედ და
ჭკოცნიდა ჟოვერის ზალტოს კალთებსა.
იმის სიტუაქებს შეემლოთ მოეყვანათ გრძობაში
ქვს გული, მაშინ როდესაც სრულებით ვერ შეს-
ძრა ვერცა მცირედი ხას გული ინსპექტორისა.
გაათავე შენი სათქმელი? ჭკითხა მას ცივათ ჟო-
ვერმა, თუ გაათავე ასლაკი გასწიე საწერობილე-
ში ექნეს თვეს. უთხრა ეს და შეაქცია მას ზურგი.
იმ დროს, როდესაც უნდოდათ სალდაიებს
წაეყვანათ ფანტინა, ვიღაც მივიდა ჟოვერთან და
უთხრა:

--გთხოვთ, ერთი წაში მოითმინოთ.

ჟოვერმა მიისედა და დაინახა მადელენი, მა-
დელენმა ეოველივე გაიგონა.

ჟოვერმა მოისადა ქუდი და უთხრა:

--უკაცრავათ უ. მერო!

როდესაც ფანტინამ გაიგონა ლექსი «მერი»

გაიძარბათ წელში, ჰკრა კელი სალდათებს, მივიდა ჰირდაპირ მადელენთან და ჩააცქერდა რა თვალე-ბში, შეჰქუვრა საზარლის სმითა:

--შენა სარ უ. მერი!

მერე გაიცინა გიჟივით და შეაფურთხა იმას შიკ ჰირში.

მადელენმა მოიწმინდა ჰირი და უთხრა ჟოვერს: ესლავ უნდა განათავისუფლოთ ეს ქალი. ჟოვერ გაშეშდა განკვრევისაგან.

საქეტყნო ქალი აფურთხებს მერს ჰირში, ის იწმენდს ჰირსა და განსვენებულის სანით იძახის: განათავისუფლო. ჟოვერს აემღებრა ტვინი, ვერასფერს ვერ მისჯდა იმ ლაზარაკში.

ფანტინაც საკმაოთ იყო განცუფრებული მერის სიტუვებით.

მამ მე გამიშვებენ! აღარ დამიჭერენ! ვინა სთქუა ეს კურთხეული სიტუქები? ჰქვროდა გიჟსავით ფანტინა. მე არა მჯერა, თუ ეს სიტუქები სთქუა ამ საზარელმა მერმა; ვგონებ თქუწნა სთქვთ ეს სიტუვები უ. ჟოვერ. იცით რას გეტუვთ უ. ჟოვერ? აი, ეს უ. მერია მიხესი ჩემის უბედურებისა. მე ვიყავი მაგის ფაბრიკაში და

ვმუშაობდი როგორც ზატოსანის ქალი, ამან გამომაგდო უშიშესოთ, მამაკლო ღუკმა ზური. იფიქრეთ რა საშინელი საქმე მიუო, და აი იმ დროდგან იწუო ჩემა უბედურებამ. გარდა იმისა მე მუავს ქალი, რომელსაც რჩენა უნდა, და მინუსიც ის იუო, რომ მე შევიქენი ცუდი ქალი. ახლა სომ მისჯდით თუ რა ბოროტი მიუო მე უ. მერმა ჭახტრიკივამ გამოგდებით.

მადელენი უგდებდა ეურსა ფანტინას დიდის გულსმოდგინებით, და როდესაც მან დაასრულა, ჭკითხა მას:

--რამდენი გმართებსთ თქვენ ვალი?

ფანტინამ შესედა მას და უთხრა: განა თქვენ გელაზარაკებით?

მერე მიუბრუნდა სალდათებსა და უთხრა: სომ ნახეთ რა რიგათ შევაფურთხე მე მერსა ზირში. აი, შესედეთ ამ ძველს ბოროტმოქმედსა, ამასა ჭკონია, რომ შემაშინებდა თავისის მოსვლით. ისეი არ იცის, რომ მე ამისი სრულიად არ მეშინან; მე მეშინიან მხოლოდ უ. ჟოვერისა და არა მერისა.

მერე მიუბრუნდა სალდათებსა და უთხრა; მე

გამიძვია უ. ჟოვერმა და აი მივდივარ ჩემთვის.

როდესაც მოჰქიდა კარებს კელი და უნდოდა გაედო, მაშინ ჟოვერი მოეგო ღრმა ფიქრებისაგან და შესძახა სალდათებსა: ხომ ხედავთ რომ მადის ეგ ქალი: ვინ მოგცათ თქვენ ნება მაგის გაშეჭბისა?

მე, მე მივეცი ნება შესძახა მას მადლეენმა.

როდესაც გაიგონა ეს სიტყუწბიი ფანტინა ათრთოლდა, დაჩუმიდა, როგორც მუნჯი, და დაუწყო ეურება ხან ერთსა და ხან მეორესა.

საჭირო აყო რომ ჟოვერში მომხდარიყო საკუთარი რაღაც ცვლილება, როდესაც მან გაბედა ჰასუსის გება ანუ წინააღმდეგობა ჰირისჰირ მერისა, და მართლათ იმაში მოსდა ის მიუწთომელი ცვლილება. ფერმერთალი, აღელვებული და ცივი, ჟოვერი იეურებოდა ძირსა და მტკიცდნს ხმით მიუტებდა.

--უ. მერო, ეს არ შეიძლება!

--რატომ, რა არის შეუძლებელი?

--იმან შეურაცხს ჰყო ჩინოვნიკი.

--უ. ჟოვერ, უთხრა მას მადლეენმა:--გამიგონეთ რა ვითხრათ. მე თქვენ ჰატოხსან კაცათ გიცნობთ

და ამისთვის ადვილათ შეგვიძლიან ჩუქნი ამ საქმესედ მოლანაჩაკება. აი როგორ იყო საქმე: მე იმ დროს გამოვიარე შეიდანსედ, როდესაც მოგეაგდა ეს ქალი; ჯერ ხალსი კიდევ არ დაძლილიყო, მე წერილად გამოვიკითხე ძაგის საქმე და აღმოჩნდა, რომ იმ შემთხვევაში ეოფილა სრული დანაშაული ის ჩინოფიკი და არა ეს ქალი, რომ ის არის ღირსი დაჭერისა და არა ესა.

--ეკ კარგი, მაგრამ ამ ქალმა ჩემ თვალწინ უპატიურ ჭყო მერი, ამახედ რაღას იტყვთ?

--ეკ შეშესება მე, მიუგო მადელენმა, ჩემი შეურაცხება შეკუთვნის მე. უნდა მაგასედ ვსრუნავდე მე, და არა სსჭა.

--უკაცრავათ უ. მერო! მე ვფიქრობ რომ ეს შეურაცხება ეკუთვნის მმართველობის გამოძიებას.

--უ. ჟოვერ, უთხრა მას მადელენმა. უმაღლესი და უპირველესი მართებლობა კაცისა არის სინიდისი. გეუბნებითო მე კარვათ გავიგე გარემოება მაგ ქალისა და კარვათ ვიცი რასაც ვშუჭბი.

--მეკი, სწორე უნდა გითხრათ, თუთქმის სწორეთ არ მესძმის რასა შვრებით, მიუგო ჟოვერმა.

--მაშ თუ კარგათ არ გესმისთ, დაემორჩილეთ
ამ ჩემს ბძანებას, მიუგო მტკიცეთ მადელენმა.

--მე ვემორჩილები ჩემს საღმრთოს ვალდებუ-
ლებას, და ის ვალდებულება მაიძულებს მე რომ
ეს ქალი დავატუსალო უთოვოთ ექუს თვეს.

მადელენმა მიუგო წენარათ: მე თქუწნ გუუბნე-
ბით, მიხვდით კარგათ, რომ არც ერთს საათს
ეგ არ იქნება ტუსალათ.

მაშინ ჟოვერმა შესედა მერსა და ზატვიისცემის
სმით უთსრა:

--მე თუთქმის სასოწარკვეთილებაში ვარ, უ.ჩერო
როდესაც წარმოვიდგენ, რომ ეს ზირველი შემთ-
სვევაა თუთქმის, რომ არ ვასრულებ ჩემის უფ-
როსის ბძანებასა. გაბედვით მოვასხენებ უ. მერსა
რომ მე ვმოქმედებ იმ ჩემის უფლების სასდგრე-
ბაში, რომლითაც ვარ შემოსილი მართებლობისა-
გან, თუ თქუწნ ივაუით იქა, როდესაც ამ
ქალს შეემთსვა ის ანბავი, მოვასხენებთ, რომ
მეც იქ დევსწარ იმ დროს. ამ ქალმა გააუზა-
ტიურა ჩინოვნიკი უ. ბამატაბუა. ამ ქილის მო-
ქმედება შეესება ზოლიციის გამომიებას, და რადგან
მე ვარ თავი ზოლიციისა, ამისთუც მე ვერ შევ-

ცვლი ამ ქალსედ, ამ დამნაშავესდ, ჩემს გარდა-
წვევტილებასა.

მაშინ მადელენმა დაჰკარგა თვთქმის მოთმინე-
ბა, დაიკრიფა გულსელი და უთხრა ჟოვერს სას-
ტიკათ: უ. ჟოვერი! თქვენ შემცდარი ხართ. ამ ქა-
ლის დანაშაულობა ძალისამებრ **9, 11, 15** და **17**
მუსკლების, სისწლის სამართლის სჯულებისა: ეკუ-
თვნის ჩემს მსჯელობასა და არა ზოლიციისას; და
ამისთვის გიბძანებთ ესლავ განათავისუფლოთ
ეს ქალი.

--უ. მერო, შესძასა მას ჟოვერმანება მომეცით.
კიდევ ერთის სიტუჯს თქმისა.

--ღარც ნასეგარ სიტუჯსა.

მერე მივიდა მადელენი, ჰკრა მკერდი ჟოვერ-
სა და უთხრა: ესლავ გაბძანდით აქედამ. ჟოვერმა
დაუკრა თავი თვთქმის მიწამდინ და გავიდა გარეთ.

როდესაც ჟოვერი წავიდა, მადელენი მიუბრუნ-
და მთრთოლვარეს და სისარულით აღტაცებულს
ფანტინას, რომელიც იმ ლაზარაკის დროს უგდე-
ბდა ეურსა სან ერთსა და სან მეორესა, და უთხრა:

--მე წვრილათ შევიტუვე თქვენსი უოველავე გა-
რემოება. მე ვგრძნობ, მე დარწმუნებული ვარ,

რომ თქვენ რაცა სთქვთ უველაფერი მართა-
ლია. მე არა ვიცოდი რა თქვენნი. რატომ ჩემ-
თან არ მოსვედით და არ მიანბეთ თქვენნი გა-
რემოება, როდესაც თქვენ დაგითხოვეს ფაბრიკი-
დამ. აი ასლა რას ვიქ: მე გადავისდი სრულიად
თქვენს ვალსა რაც ან აქ გმართებთ და ან იქ
თქვენნი ბავშვის შესანახავათ. მე უბძნებ აქ
მოუვანას თქვენის ბავშვისას, და თუ გინდათ
თქვენ თითნ წადით მოსაუვანათ. თქვენ ამას
იქით გინდა აქ იცხოვრეთ, გინდა ჰარიკო, სარ-
ჯის ჩემკან მიიღებთ სრულსა. თქვენ მიიღებთ ჩე-
მკან იმდენს ფულსა, რამდენიცკი საჭიროა თქვენ-
ნის უზრუნველის ცხოვრებისათვის; როდესაც
თქვენ შეიქნებით უზრუნველ, კმაყოფილი სარჯით,
მაშინ უეჭველია თქვენ ისევ შეიქნებით ჰატიო-
სან ქალათ, და თუ სწორეთ აგრება, რომ ჰატარა
თქვენნი შული, იმისი სარჯი, თქვენნი სიღარიბე
და ნაკლულეუვანება ცხოვრების სამუალობისა
იუვნენ მიხეხნი თქვენის დაცემისა, ეს სუუველა-
ფერი მოგეტყვებათ ღუთის წინაშე.

--ფანტანასთვის ეს იყო შეცვიური ნუგეში; ეოფნა
თავის ქალთან, დატოება სასარელის ცხოვრების

სასისა, ეოფნა ჰატისან ქალათ, ქონება უსრუნ-
ველას ცხოვრებისა--ესე ეოველივე ეჩვენებოდა
მას სიზმრათ და ბოლოს უცეუ წაერთვა მას
ნიჭი ღაპარაკისა, წამოუვიდა ნაკადული ცრემლისა,
დაეცა მადელენის მუხლების წინ ისრეთის სისწრა-
ფით, რომ იმან ვეღარ მოახწრო აუენება მისი,
დაეწაფა ორთავ სელებზედ და ურეცხდა მათ ცხე-
ლის ცრემლითა. მაგრამ მან ვერ აიტანა სრულათ
ის ძლიერი შერეევა და შემოეყარა გულსა.
მაშინ მადელენმა უბრძანა გადატანა ამისი თავის
სასლში, ჩააბარა ზედა მხედველობას ერთვის სათნო
მონაზონისას. ფანტინამ მთელი ღამე ვაატარა
როტვაში და სიცხეში; მეორე დილაზედ ცოტა
მიეძინა. მადელენი თითქმის არ მოპორებია იმის
კრაოტსა.

გ. დიდებულიძე.

(განგრძელება იქნება იანვრის ნუმერში.)

ეპიტაფია მიწსაჯანასი.

მუხთადს ამ სოფელს გსუწს ვისაცა იყო ბედნიერ,
სიუჟარულითა და ღვნითა, ჩემებრ დათვერ?
დაღუპე ეშსში და ღვნოში ეოკელი სიმწარე,
რომ გზა ცხოვრების განგლო ღვინით, ვით შე ვიარე?
რომ შავი ბედის წინ ჩემებრ მთვრალი უშიშრად დამ-
ღერ;
თვარა გონებით, გინდ ცა მოკლო, ჩემებრ იქმნა
მტყწრ.

თ. კრ. ორბელიანი.

ჩემი ეპიტაფია.

როს ვიყავ ცოცხალ, ვითა შენა მკითხველლო,
შეტა მიუჭარდა, შეტ ვსტიროდი; ვიღვინდი,
და დაფიქრებით დავმსუდრი საფლავთ ქუათ?
შეგლო რიგი და აწ ჩემს საფლავს დამსუდრ შენ!

გზებების შენგ რიგი და შენს საფლავს დაქმნეც სხუა;
 შეფეს გლახათან შესწორებს ეს რიგი:

მიწა მიწადვე გარდიქვეის ცვლილებით,
 და ცადა ავალს ნაწილივი მღუთაებნი?

თ. გრიგ. ორბელიანი.

ყვავილი (შუშკინით.)

(თ. ალექსანდრე ჭავჭავაძის ფექსებიდან.)

ყვავილი მხმარი, სუნ მიღებული,
 წიგნიდან იდვა დაიწყებული:
 მისიან დანახვამ შეისად აღმიკოსო
 მიმოგონებით გული გნებული.

ნეტარ ეს მღელა სად ყვაებულა?
 დიდხანამც შლილა? რადის მოსთლულა?
 უცხარ თუ მცნობის ვისიმეს კელით?
 და რას მისეხით აქ შთადებულა?

საგონად ტკბილის ერთად შეყრისა,
 თუ ნიშნად მწარის მოშორებისა,
 თუ შეუდროთ ველთა და გრძელთ ტყეთ შინა
 სასსოურად მარტოდ მონინებისა?

ნეტა არიან სადმე ცოცხალი
 ამის მოწყვეტი კაცი და ქალი,
 თუ ღლას ისინიც ვერეთვე მტენანან,
 რთგორც ეს მღელა არის მიმტენანა?

საქართველოს მეფის გიორგი მეათცამეტის
მეფობა,

(განგრძელება.)

ოდეს სწნეს ლეკთა გაგასიისა მთასა შინა მცხოვრებ-
თა დაღისტნელთა აღება ტფილისისა სზაჩსთაგან,
შეკრბენ გამოჩნეულნი და გამოცდილნი ბრძოლისანი,
გატნი უმეტეს ორი ათასთა, და განიზრახეს ვითარმედ
აზღარა სცალით უამსა ამას ქართველთა მსედრობასა,
სზაჩსთა ძლით, და ნუწნ წარვიდეთ და ვითარეშით
სოფელთა შინა გახეთისა და ქართლისათა, და გზოვნეთ
მუნ ნატყეკნაენი და ტყეენი მრავლნი: წარმოვიდეს
ესენი მთის გზით, და ენებათ ზედა დასსმად დაბისა
მატნისა, (1) რათამცა იავარ ჭეუეს იგი. აღრე სტნა რა ესე

(1) მატანი არს დაბა დიდი, და მუნ არს ციხე ქვ-
ტვირითა ნაშენი, და სსახლე თავადთა თიანეთისა და

ზირ მშობან და მემკვიდრემან მეფის ქემან გიორგიმ, რომელიცა იყო სსხდუელებითა თჳსითა მაშინ ახმეტას და მეფე ჳერეთ მთიულეთისკე იყო, შემოიგრიბნს სწრაფით მეფის ქემან მსედრობანი, და განვიდა მატანსა, და დასდგა მუნ: სოლო ჳსტნეს რბ ლეკთა მათ ესე, შიშნულ იქმნეს მისვლად მატანს. და ღამე, დაფარულის გზითა; ივლტოდეს მუნით, და წარვიდეს მთის გზით, და გნულეს ერწოთ კერძო ტყეინი და უშენნი ადგილნი, და გარდავლეს თავსა მარტყოფისსა, და ჳედა დასსმა ჳქვეს დიდსა მას დაბასა მარტყოფისსა ნორიოს. შორავს ადგილი ესე ტფილისისა ოთხითა ეჯითა, ე.ი. მილითა ოთხითა, რაიცა შუადგენს გერსისა ოცდარვასა. მაშინა იმყოფებოდა დიდს მარტყოფსმოურავი, ჳაალი გუზისა თავადი ენდრონიკაშვილი და სსხელოვანი გულოვანი, და სიმსნითა წარჩინებული სრულიად საქართველსა შინა. შოაშუწლს ამან მსწრაფლად მარტყოფით მკვრტენენი მეოთფარნი, და ნორიელთა და მარტყოფელთაგან იძლინეს ლეკნი ესე და არა უტყენეს იგინი არცა მარტყოფს და არცა ნორიოს, არცა ერთსა რახსამე მცირისაცა ნიეთისა მოტაცებად და ესრედ ძლეულნი ლეკნი უგუნ-იქტეს; გარდავლეს თავსა ღილოსა, განვიდეს მდინარესა მტკვრისსა, პირისპირ დილომისა ადვლეს მთა დიდ გორი, და გარდავლეს წალკა, და მივიდეს სოფელსა ჳა-

ფშავსკესურეთისა მოურავათა ჩოლაყაშვილთა, და მოყვარეთა მეფისათა.

ვახუთისას კოთელიას. ხოლო სოფელი (1) ესე კოთელიას არს საათაბაგოაღის (2) ნაწილსა შინა: მივიდეს მუნ, და დადგურეს დღე რაოდენსე, და განსივუნეს მუნ. და სხუნინცა ღვინი უწინარეს მათსა მისრულნი, ახალციხის სოფელთა შინა მეოფნი, მიიყვანეს თვითანა და უტყუენეს მუნ დავოდილნი მთანი, და განემსადნენ კვლად გამოლაშქრებად საქართველოს კერძო: გარდავლეს მთანი თრიალეთისა, და მოვიდეს შემორე გატყეილისა ხიდისა მახლობელ მდინარისა მტკვრისა იედი ბოლუქად სახელადებულსა ადგილისა და ზედა დასხმა უეუტის კლსა დემურჩასანლუსასა, რომელნიცა არიან თათართა შთამოხვლობანი, მაგრამ ირინად ერთგულნი ყმანი საქართველოს მეფეთა, და საქართველოსანი: აცნობეს შემთხუტულება ესე მალიად ტფილისის მეოფსა მეფის ძეს მემკვდრეს გიორგის, და ბოლხალში მეოფსა მეფის ძეს დავითს: მეფისძემან გიორგი, თუმცა წარმოუგლინნა მხედრობა და ოთხი ზარბაზანი, და წარმოატანა ძესა თვისსა ჟერეთ მცირე წდოვანისა მეფის ძე ბაგრატს, რათამცა შეერთოს ძმასა თვისსა მეფის ძეს დავითსა და ესრეთ ეწიფუნ მტერთა, გარნა ვიდრე ესენი მივი-

(*) კოთელია და გარემო მისსა ადგილნი, და სოფელნი ვახუთისისა ახალციხეს მჯდომისა თურქთა ფაშისა კელსა ქუტუქ იყო.

(2) საათაბაგოსა მუტლთა სახელის დებიოთა ეწოდების მკისნა, ანუ მესხეთი, და ესე ნაწილი არს ზემოაღის საქართველოაღისა.

დეს და მიაწოდეს იედი ბოულუქად, უსწრო ამით ბორ-
ხალოთ წარმოსრულმან მეფის ქემან დაკით ფრიად
მცირედითა მხედრობითა, რომელსაცა ჭეკეს მხოლოდ სმ-
სადმდე ცხენოსანნი მხოლოდ: მიუსწრა მან ლეკთა ჯურთ
მეოფთა იედი ბოულუქადე, რომელსაცა ჭსტეკენადეს
მცხოვრებთა დემურნასანლისათა. და მცირედითა მხედრო-
ბითა ესრეთ ძლიერად ეკვთა მათ, რომელ მეისვე და
ჭეარნეს მათ ეოველნი იგი ნატეკენსნი, და ტეკენი, და
ნაშოვარნი, და ივლტოდეს. და სდეუნს იგინი, და მოკლეს
მხედრობათა მეფის ძისათა უმეტეს ოთხანი კაცი, და
მოიშთენეს უფროს და უმეტეს დახარცითა მათსედა
განსლგასა შინა მდინარის მტკვრისსა. ვინადგან
შიშხუელთა კერდარა ჭხოვეს ადვილად განსაკალი მდინა-
რისა: ესე იყო, წელს მასვე. ოდეს იგი აიღეს ტფილისი
სხარსთა თქეს დეკემბერსა (რომელ არს ქრისტიშობისთვე)
რიცხესა ა-სა დღეს ხუთშაბათსა, განარჯვება ესე იქმნა.
და ამისოჯს ერნი ტფილისისა და გარემოთა მისთანი
ფრიად მხე იქმნეს, და იწეეს უმეტეს გულს მოდგინებით
აღშენებად სახლთა და საცხოვრებელთა მათთა და მხარულ
იქმნა ფრიად მეფე ირაკლი ამას ზედა და ნუგეშიცა
ამით არა მცირედ ესე ვითარითა, რა ხედვდა სი მხნესა
შჯლის შჯლის თვისსა.

ლეკთა მათ ლტოლვილათა, თვისნიცა რაჟცა აქუნდათ,
და ჭეარნეს მუნ, და ეოველითურთ სირცხულეუდნა
მოიქცეს ყარაიის გზით. სივლტოლით, სახლთა შინა
თვისთა. და გზათა ზედა მდეკარნი სავარჯოისა და ხაზი-
ვისანი ეწივნეს, და მათცა მრავალნი მათგანნი დახარცენს

ლეკნი, და ესრეთ ფრად მცირედთაღა დიდისა იწრებოთ და სიმსულოთ, ძლივლა მიწიწიწის თაგნი თაგნი სანლთა შინა თაგნთა, მხოლოდ სამსა: დმდე კიდრელა კაცთა: ძეჲ შეფისა დავით შქვიდა ტფილისსა შინა გამარჯვებული, და მრავალნი ცოცხალნი შეპრობილნი ლეკნი შეიყვანეს ტფილისად, და აღაშნი მათნი. და მიეკება მას სიხარულით მამად თაგნი, და ერი ტფილისისა, და მადლობეს ღმერთსა: და ესეოდენისა მცირედის კაცითა ძლევის თაგნი ესეოდენთა ლეკთა ჯილდო უბოძა შაჰმან მისმან შეფემან ირავლი შეფას ძემან დავითს ქარვასლა ე. ი. ყოველთა სადგურნი, ტფილისისა დიდი:

სამთარსა ამას არა რად ჰქელ სხვაჲ შეფემან, თანიერ მსადლებისა მხედრობათსა, რათა მომავალსა გახაფხულსა წარვიდეს განჯას, ჯავად ხანსა ზედა, და მიავლეს მას ნაცვალნი ორგულებისა მისისა, რომელიცა მან ჰქელ შეფისა მიმართ და ტფილისისა კერეთვე მოუწოდა იბრემისსა ყარაბაღელსა, რათა შეკრიბეს მანცა და შექონსა ყარაბაღისანი, და მივიდეს განჯას, ოდეს იგი დაუნიშნოს დროცა შეფემან:

აღამაჰმადსანისა, და შეფისაც ირავლი ბ-სა სიკეთელი.

ოდეს მოიწია გახაფხული, შეფემან ირავლი უბრძანა და წარავლეს მას ძეჲ თაგნი დავით შექინავითა მხედრობათა განჯასა ზედა. და შეუტინა მას კვალად სხვითა მხედ-

რობითაჲ ძე თჳსი აღექსნდრე. და მივიდნენ ესე მეფის ძენი განჯის, და აღიღეს ქალაქი განჯაჲ წელსა 1796 სს ქორთიკოსს 3, აზრიღს 3-სა დღეს სუთ შატათსა: მაშინ იბრეიბ ხან ყარაბაღისა მოსრულ იყო მახლობლად განჯისა, და სდგა ქურაქჩისა მდინარესა ზედა, რომელიცა შორავს განჯისა ორისა მიღითა ე. ი. ათოთხმეტისა ვერსითა: ხოლო ჳავად ხანს, ვინაჲდგან, სსსხლეცა თჳსი აქუნდა ციხესა შინა, და ყველანა სსხლეულებანი მისნი ჴევეს მისთანა, განამაგრა მან ციხეჲ. ჴევეს მან მკრახოვნენი გამოცდალნი და გულოვანი, და აქუნდა სსწმელთა სიმრავლე, და სსხმართა ყოველთაჲც ციხისათა, ადრიდგანვე მოშინადებულნი: გარე შემოსულენს ციხეჲ მხედრობამან მეფის ძეთამან: ხოლო იხილა რა ხანძან ყარაბაღისამან იბრაჲმ, ესე მოვიდა და დასდგა ერთ ვერძო გარე ქალაქისა განჯისა, ადგილსა, რომელსა ეწოდებოდა იშინადა, და არა მოვიდეს ესენი ბრძოლასა ზედა ციხისსა, ვინაჲდგან იუჴსეს ყარაბაღელნი ყოველნივე ცხენოსანნი მხედრობანი, და არა მკურცხლნი, და არცა აქუნდათ მათ ჴარბაზანნი:

და ვითაჲცა იხილა განჯისა ხანძან სიმცირე მხედრობისა მეფის ძეთა, რომელთაც შემოკლულდათ ციხეჲ, იდუმალისა კართითა გამოვიდა იგი ციხით განთიადისა ჟამსა, და ზედა დასხმა მხედრობათა მეფის ძეთასა: მაშინ აღმხედრდეს მეფის ძენი, და მიმართეს მტერთა, ჴსელეს, და შეჴყარნეს იგინი ლტოლვილნი ციხესა შინა, და შეიბურეს მათგანნი კაცნი სძასნი, და რომელნიმე მათგანნი იყვნეს ლენი, მათგანნი რომელნიცა

მოემზადეს ვაჟაფხაძის, და ჭეჭის ციხეს შინა თჳს თანა შემწედ ციხის: ხოლო ესე ძლევაჲ მეივის ძეოვან განჯელი იქმნა მისის 9-ს დღეს შაბათს: გვალად სწოპის ზედა მის გამარჯუბისსა, მისის ათქუქს-მეტსა, გამოუხდეს ციხით უმარგელისნი მხედრობანი, მათთანა: მამინ დღეს მას, ძლეულ ჭეჭსა იგანი მეივის ძემან დავით, მცირედითა მხედრობითა თჳსით, და მოიკლა ბრძოლასა მას შინა არსუმან ვინმე ჩინებული გულგანნი, ერთგული და დიდად სუქარული ვაჟაფხაძისა. და მხედართ მძღუანი მისი. ესე არსუმან იყო სომეხი გვარათაც და სარწმუნოებითა, და იყო იგი ყრბალელთა სომეხთაგანი, გარნა აღრიდგანვე მცხოვრები ვაჟაფხაძის თანა: ხოლო ესე არსუმანა მოიკლა კელთა მეივის ძის დავითის ბავრჯის მტვრთველის (ე. ი. აღმადრისა) გივის მიერ, რომელიცა იყო გვარკულებითა ჩინებულთა ოსთაგან, და ესე იყო სიერმითგანვე აღზდილი მეივის ძეს დავითისთანა, და გამოჩინებული გულგანი იყო ესე: მას დღეს განვის ციხით გამოსრულთა მათ მებრძოლთაგანნი მრავალნი მოსწყუცხეს და შეიპყრეს ცოცხალნი მხედრობამან ამან მეივის ძისამან და შთომილნი მათგანნი სირცხვლეულნი შეივლტენ ციხესაკე შინა: ხოლო ამან შინა, ვიდრე თიბათჳს (ე. ი. ივნისის) ნახევრადმდე, ათქუქსმეტ გზას მოუხიდათ ბრძოლაჲ მეივის ძეთა მხედრობასა და განჯელთა, და მარადის იძლივნეს განჯელნი: და მოიკლა მელიქ მაჭნემ, რომელიცა იყო სომეხი, მელიქთაგანი ნალაბართისათა. იყო ესე აღრიდგანვე ვაჟაფხაძისათა და უუჭარდა იგი მას

და ჰატვისა ფრანგს უყოფდა, და ცნობილიცა იყო იგი აღმამადნისისა და ჰატვეტებუდი მის მიერ და თანა განმზღვს იყო ვაჟადნისა, და მსედართ მიღუანის მისი ჩინებუდი და გუფოვანი ქებუდი: ესე და იყო ბრძოლასა შინა თოფითა მხლობელ ადგილსა მას სიდა იგი ბრძოდა მეფის ძე დავით, და ეგრე ჰტონებდეს მხლობელ მისსა მეოფნი რამელ მონადე მას თოფი ძის დავითის აშიდახვრის რასტომისა, რამელიცა იყო ერთი თავადო შთამომავლობათაგანი დავითის შვილი, ძე შინძესი, მეფის ძის მიდახვრისა, გარნა მრავალთა სწათაცა ჰსტეორნეს თოფნი მასვე დროსა შინა ერთობა. მაშინ შვიდა ესრეთ მოწულუდი კოჭსა შინა თერხისასა მელოქ მეხრუმ, და შამდგომად არა მრავლისა უამისა მოკუდა ჰრილობითა შით:

ამას შემდგომად, მოვიდა ყოველითა მხედრობითა თვისითა მეფე ირავლი და ჰუმწს თანა ძენი თვისნი ჰირ-მშო და მემკვდრე გიორგი, და მის ძენი იოანე და ბავრატ: აქუნდეს კახთ. მხედრობასა ურემნი მრავლნი სანდოთა აღსაკუსენი და კანნი მებრძოლნი ფრად რეუ-ულნი და აქუნდათ სხილველობა მხედრობასა მას და ურემთა მათთა ფრად სარის საცემედი მტერთა, ურემნი მათნი იუმეს დიდი (კითარცა არს ჩუმწულეებისა მებრ) და ყოველითა ურემსა ესენს თვთოეულსა ოთხ-ოთხნი სარნი და კამბენნი, და თვთოეულისა ურემსა-სედა იუმეს კანნი ოროლნი, თოფოლანნი, და სრულიად, ყოველითა საჭურველებითა მკვრცხელთათა შუჭურვილნი ხოლო ურემნი იგი იუმეს ვიდრე რესათასადმდე

და აქუნდათ ურემთა ზედა ყოველნივე სასურველნი მოსახმარებელნი ციხისა აღუბისათჳს, და იარაღნი, და გარდა ამისა ჭეუჭის მეფის სსტანიცა ვაჟულად უშეტესნი მხედრობანი ქუჩუკითაგანი და რსკულისა მხედრობათა ცხენოსანთანი მრავალნი.

ურემთა მათ აქუნდათ განწყობაჲ იჯსი, თუ ვითარ და სად, რამელსა კერძოსა შემოსევვისმერ წინააღმდეგობისა და ადვლისა დასდებოდეს იგინი ბრძოლისა უმისა და თათოეული კაცი ურემისა მის წარგოდდეს ბრძოლად პირისპირ მტერთა. ხოლო თათოეული დაადგებოდა ურემის თანა თვისსა, და ოდესცა და მჭერბოდეც ბრძოლისაგან ბძანებოთა მხედართ მძღუნათა თვსთათა მოიქტოდეს ურემთა მიმართ, და სსტანი შესუნებულნი ურემთა თანა შეეფნი მიგოდდეს ბრძოლად. გარნა არცა ერთისა მებრძოლთაგანსა ძალადგვა თავით თვისით მიქცევა, ანუ უკუნქტევაჲ თანიერ ბძანებისა უფროსთა თვისთა, მაშინ, ოდესცა უბძანებდეს მათ მხედართ მძღუნანი: ხოლო ბანკოთა შინა აქუნდათ იგი გარემო ბანაკსა, გარე მოხვეულნი, ვითარცა ზღუდე რამე და ზედა დასხმისაგან მტერთასა არა რამე აქუნდათ შიშინ ვითარცა მაყახდა მეფე გამჯას, მოკეცა მეფის იბრემ ხან, და შიილთა იგი მეფემან შესაბამითა ზატოვისტემითა, და შეიტკობო იგი ფრიად: ხოლო ვითარცა ისილა იბრემ ხანმან ესე ოდენი ძლიერება, და დიდებული მისვლა მეფისა, და უკვრდა ფრიად. და ვითარცა მბრძოლარე კერე იქმნა ხილვასა მას ზედა მეფისა და მხედრობათა მისთას: მაშინ მოიკითხა ძწლედ მეფემან

ებრემისან; და ნუგეშისიცა მას მასსუდა, ვინა:ადგან მრავალი წახება, მოსვლასა სუდა აღამაჴმადხანისას, ხანსა მას ყარაბაღისას ანიჴნა ნიჴნი მდიდარნი მეფემან, ვინა:ადგან საკლუღევან იფოფოდა მას ყამსა ხანი: მიბმანდა განჯას მეფე, და შთამოხდა:

მაშინ ვერტარა იკადრეს გამოხვლად ტარე ციხისა მხედრობამან და მცეხიოკეთა ჳავადხანისათა. რამეთუ შემოხლჴედეს და აწრეს ფრად მხედრობამან მეფისა: შან ციხეს შინა შეოფნი, და განმზადნეს ზატუნენი და კიბენი. და ეოკელნი სახარნი ნიკთნი აღებად ციხისა, მაშინ ეუკდრა მეფესა ფრად ჳავადხან მიტკეპასა ბრძოლათ მისთას, და შემდგომად მრავლისა კედრებისა და შჴა მდგომლობისა მოდრჳა მეფე მოწუადებად ერთ კერძო სიბრალულთა განჯისა მცხოვრებულთა, ვინა:ადგან განდიდნა ხენი სიტხისა მიერ და იწროებისა ციხეს შინა შემწეუბულთა და დღითი დღე იხოტებოდეს მცხოვრებნი მას შინა ურიცხენი. და ვინა:ადგან დედაწუღნიც იუჴნეს მრავალნი მათჳანნი, შეწუღნა იგინი მეფესა, და ამისთჳს ინება მიტკეპა, რათამცა არა მოწუჴსტილ იქმნენ მხედრობისაჳამ მისისა: თუმცაღა მიუტკეპ მას, გარნა არა ინება წარდგინებაჳა ჳავად ხანისა თჳსიანა, არცა მიუშჴა იგი წინაშე მისისა, არამედ დასდჴა მას ხარკი ვითარცა ჳირჴსლ, და გამოართვნა ტყულისის რადენიცა იუჴნეს განჯასა შინა შინა ანუჳავადხანისა მიერ წარუჳანიდნი, ანუ მოსუიღუდნი მისტან, მხედრობათაჳან საზრსთასა, ანუ განჯულთაჳან მოსუიღულნი და წანხენილნი ეოკელნივე უკლებ-

ბლად გამარტონა, ხოლო იენეს ტფელისისანი უმეტეს ათასთასა; გუჯლად მიუჩუნა ნიუონიცა იგი, რომელნიცა წარულოთ ანუ მოესუიდანთ სმარსთაგან ჯავადხანს ანუ განჯელთა ტფილისით, და რადცა წარუგო მეფესა დაშქრობასა მას ზედა, ანუ ხანსა ყარაბაღისასა, იგიცა აღლევს მეფემან: გარს, ვინაჲდგან სრულიად არა ძალეჲჲ მას მოცემსა, რომელნიმე ახატოვს მას და ესრეთ მოიქცა მეფე, და განუტევა ხანი ყარაბაღისა სხლად თვსად, მრავლითა ნიჭითა და სხობჲმრითა, და ეკრთოჲ ჩინებულნი მისნი. და ფრიადისა მადლობითა წარვიდა იბრეიმხან: ხოლო მეფე, ყოველითა მხედრობითა თვისითა, მოიქცა ძლევა შემოსილი ტფელისად. და ანიჭსა მხედრობათა თვსთა, რომელნიცა ღირს იუჩუნეს სიმხნისათვს მათისა, ვიღღისი და წყალობანი მრავალნი: მცირედ ჟამ დაჲყო მეფემან ტფილისს, და მიიქცა, გახეთადვე, თელავს, სადა იგი ჰუჩუნს თვსნი სხლდეულებანი.

ხოლო ჯავადხან დაშთა ციხესავე შინა განჯისასა, არღარ დაშთა მას სრულიად განჯისა სახლჲარსა შინა არცა ერთილხ სოფელი შენად, აღუოხრდა ქალაქი მისი, სრულიად ციხესა შინა მისსა, ჟამსა მას გარე მდგომისა მეფისასა, მოხწყედეს სენასათვს, (1) მცხოვრებთაგან განჯისათა, ათი ათასი სული: მიეღო მას ნიუონი იგი, რომელსა ზედაცა აქწინდა მას სსლოება, და ესრეთ ყო-

(1) ვინაჲდგან ზაფხულსა შინა ზომისაგან უმეტეს არს სიციხე მარადის, განჯას, ციხეა და ცხელეჲბა ფრიად მავნებელი აქს მუნ სშირად.

ვლითურთ განწირულებასა შინა მიწვენიდსა, გერდარა რამამე მწე ექმნა აღამაჴმადხან, გერტალა სხარსნი, და და გერტალა სხუანი მახლობელნი მისნი, და სინანულსა შორის იყოფოდა იგი.

ამასვე წელსა **1796**, ოდეს მოიქცა მეფე განჯით ტოფლისად, მოვიდეს როსიისა მხედრობანი მრავალნი დიდისა განმსადებულებითა, წარმოვლინებული იმპერატრიცა ეკატრინეს მიერ, მძლვანელობასა ქქნსჴე გრაფ ვალერიანე სუბოვისსა, მოიწიესეს დარუბანდის გსიითა, და დაჴურეს (1) დარუბანდი. ეუბა, ბაქო, საღიანა და შამსია, და გავიდა მხედრობამ მისი მდინარესა მტკვრისასა, დიდსა მას მინდორსა სედა მუღანისასა. ხოლო მასან აღამაჴმადხან ჯერეთ არა მოქცეულიყო ხორასნიით, არამედ იმერობდა მუნ ადგილთა ხორასნიისათა, რომელნიცა არა იყვნეს ქქნსჴე გელისა გულშვიფობისა მისისა: ხოლო სუბოვიან წარმოგზავნა მხედრობითა დენერალ მაიორი კოტსაკოვი და მოვიდა იგი შარქნლად უანჯახ და მუნ მიეგება მას განჯის ხანი კავადხან, ბმანკებითა და კითხუთ მეფის ირაკლისათა, დაისტუმრა იგი ფრიადისა ზატოვისცემითა, და გამოუცხდა მას ერთგულებამ რუსეთისა კარისა, და მოარჩილებამ თჴსი მეფისა ირაკლის მიმართ, შეიყარნსა მხედრობანი რუსთანი ცისესა შინა, მაართესა

(1) ესე ადგილნი მახლობელ არიან კასპიის სიღვსა. ერთ გერძოა ხელავს მთამ კავკასია. და რომელნიმე ადგილნი ამითგანსა მახლობელ არიან მდინარისა მტკვრისა.

მას ძღუენნი და მხედრობათა მისთა ეოველნი სხმარნი
 რამცა მას უამის მოკუბობდა მას. მაშინ გორსაკოვმან
 დაუტყენ განჯისა ციხეს შინა რადენსიმე მხედრობანი
 და თუო წარმოვიდა მხედრობითა (1) თუი ტოლისსა,
 სადაცა მიიღო შეიუმან დიდისა ზატეისციქითა, და
 მხედრობანი მისნი დაჭყენ სოფელთა შინა ქართლისა
 და კახეთისათა, და მისცნა მათ საზრდო, და ეოველნი
 კე სხმარნი სკემოდ: ხოლო განიზრახეს შეიუმან და
 გორსაკოვმან ერთათ, ვინადაცა განზრახეა იშუკრატ-
 რიცა ეკატრინასი იყო ესრეთ, რათამცა გრაფ ვალე-
 რიანეს გელისა ქუტუშეთა მხედრობათა წინამძღუარ ექმსენ
 მხედრობანი შეივისანი და რათამცა აღარნიოს შეიუმან
 მხედრობანი რჩეულნი საქართველოსანი და უწინამძღუ-
 რთს მათ ერთა ძეთა ანუ მის ძეთა იჯისაგანი, და
 ექმსას წინამძღუარ მხედრობასა რუსთოსა, და შევიდეს
 შინაგან სმარსეთსა, და დაიპურს ქუტუშისანი და ქალქნი
 სმარსთანი, და მიავიან შერი აღამაძმადხანს, რომელი-
 ცა უყო მან ტოლისს, სამაგებოდ მისსა. ხოლო ღე-
 ნურადი გორსაკოვი რათამცა დაშთეს საქართველოსა
 შინა, მხედრობითა იჯითა, შეიეს ირაკლის თანა-
 ვინადაცა განიმხედრებეს მხედრობანი საქართველოსანი
 სმარსეთსა რათამცა არ ჩქენდეს შიში საქართველოსა
 სხუათა მესობელთაგან მათთა: სთნდეს განზრახუანი

(1) განჯით მოხრული, გარდავიდა კახეთად თელავს
 და ესმა რა მოსკლად რუსთა, გუჯად მოიქცა ტფილი-
 სადკე

ესე შეივისა ირავლის ფრად განმზადებად მის ქეს თვისსა დავითს, წარუღინებად მხედრობითა ფრად რჩეულთა, წინაწარმდებანებად, შეუვანად უმინაგანესსა სზარსეთისა შინა გრავ ვაღერთანე ზუბოვისა უკვლითა მხედრობითა თვისითა: მაშინ შემდგომად არა მრავლისა ეამისა, გარდაცვალებული იქმნა რა იმპერატორიცა ეპატორიანს მკორე, და მიიღო სავადარი მისი ქემან მისმან იმპერატორმან ზავლემან ზირჭელმან, უგუნ აქციგნა მან უკველინ მხედრობანი როსიისნი როსიადვე და ყოველნი ესე დაწეობილობანი შეიცვალეს სსჭებრ.

ჟერეთ არა უკუნქციულინი აყვნიენ რუსნი, ოდეს მოიქცა აღამაზმადნს თუჭრანად, და ვითარცა ესმა მოსლვა რუსთა მხედრობისა, და დახერობა ადგილთა მათ გარემოთა საქართველოსათა, და ერთბამად განმზადება სსქართველომხსნა მხედრობისა და შესვლად შინაგან სზარსეთისა შინა, შემწუნდა ფრად, გარნა არა შეიმიცნივა მაშინ შიში, არამედ განრისხებულისა სსხითა განმზადებად ფრადსა მხედრობასა, წინაღვიდეობად რუსთა და საქართველომხსნა მხედრობათა: ამას შინა გრავ ზუბოვმან ვაღერთანე აჭარნა მხედრობანი თვისნი, და უკუნ იქცა როსიად. და რომელნიმე ნაწილნი მხედრობისა თვისინა წარმოავლინა საქართველოსა შინა რათამცა გარდავიდნენ იგინი როსიად დარეილას კარისა გზით. და სთხოვა მუიესა ირავლის გზად, რომელნიცა მისცნა მათ ნება. მაგრამ სწუსდა მუიე ამს საქმეთა მოშლისათვის: მაშინ წარუღინა მას ქე თვისი, მუიის ქე დავით წინაშე იმპერატორისა ზავლესსა. მიუღოცა

აღსრულეს ტახტისა იმპერატორობისა, და სთხოვა მოუშლელობა საქმისა ამის, რომელიცა იმპერატორი მან დედამან მისმან, რათამცა შევიდეს მსუდრობა რომისისა სპარსეთად. აღუთქმიდა შეეუ რათამცა წინამძღვანეულ მათდა ჭყოს მსუდრობანი თვისნი რჩეულნი, და ეოკეაინივე რამცა საჭირო იქნებინა მსუდრობისათვის რომისისა ეოკელსავე შეწუხნასა, დიდისა გულსმოდგინებითა ჭყოფდეს შეეუ მათდა მიმართ.

მიიღო იმპერატორმან ჰაგლე შეფის ქეა დავით შესაბამისა ზატევისცემითა ვითარცა შექნის ქეა სახელისა შეეუთასა, და აღუთქმედა შეეუსა აღსრულებასა ამას თხოვნილისა მისისა. მაგრამ აღმოუბდა მასკეთა გამო სხუათა და სხუათა, ვინაჲდგან არა ენება მას განსრახელისა მის აღსრულებად და ბრძოლა სპარსეთათასა.

სთნდა უკუტ სიკეთეა შეფის ძის დავითისა, და უბძან რჩევით რათამცა მიიღოს დაწესება მსუდრობისა შინა მისისა, და ეტეოდა აისწავე შენ ამით ჩემთანა საქმესა მსუდრობისათა, და აისწავე შენ ემათა შენთა მსუდრობასა საქართულთასა, ვინაჲდგან ძამისა შენისა საქართულთასა სამეფოელსა ტახტისა შემკვდრისა ჰირველი შჯლი ხარ შენ და შემკვდრე მისი, რათამცა გაქმნდეს სწავლა საქეთაცა კვრთხილთა, და მამის კვრთხილთა მომრეკე გექმნენ მტერნი იქმნენნი: ხოლო შეფის ძის ქემან ჭკითხა ჰაჰასა და მამისა თვისსა ესე, და მათცა ნება სტეს, და დავედრეს რათამცა ისწავლოს მან საქმენი სამსუდრონი კვრთხილნი გულს მოდგინებით: მამის დაწესა იგი იმპერატორმან ჰაგლემ ზრეობრა-

ქნიისა (1) ზოდგის შინა ღურდისისსა, ზირველად აღნი-
შნა იგი ზოდკოვნისას ხარისხითა, და მარტვის უუოფ-
და მას იმპერატორი ფრიად, არათუ სთვლიდა მას სხუ-
თაშორის, ხოლო წარსაკებელი ყოველივე სრულიად ვო-
ფისა შინა შეივის ძისასა სასტატუტებურებად იყო სა-
გუოარი თვისი და არცა ერთსა რასა მიიღებდა კარის-
გან რახისისა: მაგრამ სათნო ყოფისათვის იმპერატორი-
სა, და გამოცდილებასათვის თავისა თვისისა, ყოველთა
ხუდა გულის მოდგისუ იყო სწავლისა, და ხუწყლებად
თვისისა, იმპერატორისა მიმართ და ფრიად მარჯუებ
ყო ყოველივე შინა მოძრობასა სამხედროსა.

ხოლო მომავალსა გაზივხუდას, წყლსა ქრისტიანთ
1797-ისა, ქორთიკონს. ქრ. უნუ. მოიცადა
ელამქმადხისმან ხორახისსა საქმისაგან, და დიდისაგან
მსადგულებითა მხედრობისათა წარმოვიდა თორანიო,
და მოვიდა არდავილს: მაშინ რუსთა მხედრობანი. გა-
ღერანსუ სუბოვი, და სხუანა მიტარებულთაგან როსიად
დარუბანდის გზათ, და რომელსამე მხედრობანი მისნი
წარმოვიდეს საქართუბელს გზით, და დაშთეს საქარ-
თუბელსა შინა შემოდგომისა ვამდევე.

ისილად რა იბრემ ხინან ყარაზლისა ან უუუნ ქრედა
რუსთა, და მოსულა მუორედ ვუელად ელამქმადხისისა,
ვერდარა ძელ იდვა მას განმარტებს შუშის ცხისსა, ვი-
ნადღეს მტორქდნილად დაშთომოდეს მას მტროვრებთაგა-

(1) არეობრევენია ფერის ცვალებად გამოთარგმა-
ნების.—

ნნი ყარბაღისა. ვინაჲდგან მასეისთა აღმამაჲსის მიერ წარტყმენისათა, ყოველნი მცხოვრებნი რომელნიცა განურჩევ, ანუ დაშოეს, მათ შეიღებოდაცა წყლის არღარა აქენდათ ხეხაჲ და თესვაჲ, ვინაჲდგან არღარა ჰქუათ მათ შირტყენი, და დაიშენეს: ამისთვის აიყარნეს, და შევიდეს უმრავლესნი მათგანნი საქართველოსა შინა, ქართლისა, კახეთისა, და სსქათა ადგილთა შინა, და მუნ გამოაწარდნეს, და მრავლნი მათ მცხოვრებულთაგანნი დაშოეს საქართველოსა შინა, და არღარა უკუნაქცეს ყარბაღად, არამედ დაუქმნეს საქართველოსა შინა: ხოლო თათი იბრეიმხანს რაჲცა საკუთარი მათი ჰქუეს რუმინი ცხესთანი, მრავლენი ძროხთანი, ყოველივე წაროყმენეს სძარსთა: რამეთუ ჰქუა მას, გარეჲ სსქათა შირტყეთა ათი ათასი ზრდალი ცხენი, რომელნიცა წლითი წლად მოიგუდეს არღარა აქენდეს მას ზურო, არცა საზრდო რაჲმე, არცა წამალი თოთებისა, არცა ტყვა. და ამისთვის დაბგლო ცხენ მასი, და მცხოვრებნი მას შინა, და წარუიდა დედა წყლი თხნითგორთ, და ყოველითა სხელეულებითა, და რომელნიმე მცხოვრებნიცა ყარბაღისანი ცხნით წარყმენ მას, და რომელნიმე დაშოეს მუნ, და სსქანი განაბნანეს სსქათა და სსქათა ადგილთა:

მაშინ წარვიდა იბრეიმხან დტოღვილი ყარბაღით ყოველითა თხნითა მყოფითა. განკლო მდინარე მტკჳრისა და აღაზნისა, მივიდა და შეესისა ლეკთა ჳარისა მოსახლეთა, და დასდგა იგი დიდსა მას სოფელსა შინა,

რომელსაც ბელექსად (1) სახელს დებენ. მაშინ აღვიდა აღმამჭმაღხანს, და შევიდა ციხესა შინა შუშისასა, ყოველითა მხედრობითა სპარსთათა, და დასდგა მუნ. და

(1) მოსრულმან აღმამჭმაღხანს. იხილა რა ხიდი არეზისა მდინარისა შთაქტეული, და კერძარა გამოვიდა მას ზედა, და უმეტეს იყო მრისხანება იბრე. მხანსა ზედა, ვინაღდაც სენა რომელ შთაქტეუნი იგი იბრეიმხანმან დასაბრკოლებელად აღმამჭმაღხანისა: მაშინ, თუმცადა ესოდენ განდიდებულ იყო მდინარეა, რომელ კიდეოცა მდინარისათა გარდასრულ იყვნეს წყალნი, და დაუშურათ გარეშე კიდისა წყალთა ვრცელნი ადგილნი, ნაჰნი მდინარესა მას შინა, მას ადგილსა, სიმსწრაფელისა გამო მდინარისა, და მიხეხითა კლდოვანთა ადგილთათა. შეუძლებელ არიან უკანებად, მაგრამ არა მიხედა საშინელებასა მას მდინარისასა აღმამჭმაღხანმან, არამედ მოუწოდა კიდედ მხედრობასა თვისსა, და განამხნო იგინი და უწინარეს ემათსა შეკადა თვთ, ცხენსა მჯდომარე და უწინამძღუარ ექმნა ამათ, და შეჴუენეს უკანით წარხინებულნი მისნი და ყოველნი მხედრობანი ცხენოანნი და ეგრეთ განვიდა მსუშუქითა მხედრობითა თვისითა, თუმცა მოკუთონეს კაცნი არა მცირედნი: განახინსა კაცნი სამამოთა მხედრობისათა და ქუტუკითა გამოსხმად და თვთ ყოველითა დეკანა უყო იბრეიმხანს, გარნა კეღარა ეწია მას და დასდგა ქუტუმორე შუშის ციხის, და ელოდა სადაცა მოვიდეს უკანით დაშთომელნიცა მისნი მხედრობანი:

ფრიად მრისხანებდა იბრემ ხანსაჲყდა. რამეთუ ვერ იგღო იგი ხელად. წარავლინსა მხედრობანი თჳსნი გაღმართ მდინარისა მტკვრისა, შირვანსა და შაქსა ჴყდა, და მოუწოდა თჳს თანა ხანსა შამახიისასა, და მოიყვანა თჳს თანა. და კითარცა მოვიდა იგი, შეიპურა იგი, ამის თჳს ვინაჲდგან მოსლვასა ჴყდა რუსთა მხედრობისასა, მიეკება წინა ჴუბოკსა მუსტაფახან და ჴუბოკმან მიაპურა მას დიდი ჰატოვი: ეგრეთვე ჴაკად ხანმაცა განჯის ხანი მოიხმო თჳსთანა, და შეიპურა იგი, და ენება აღამახმადხანს ორთავე მათ მუსტაფა ხანისცა და ჴაკადხანისცა დასჴამ სიკვდილითა: მაშინ დიდისა განმზადებულებითა ჴყოფდა მოსწრაფებასა წარსვლად საქართველოსა ჴყდა, მაგრამ ესმოდა აშახანი, რომელ ჴერეთ არიან მუნვე სიმრავლე რუსთა მხედრობისა..

ხოლო მეფე ირაკლი, თუშტა იყენეს მუნ ჴერეთ მხედრობანი რუსთანი, მაგრამ, არა სასოებდა მათსა ჴყდ, ვინაჲდგან განმზადებულ იყენეს იგინი მიქცეჴად როსიად. არამედ მეფე და ძეჲ მისი შემკვდრე გიორგი განმზადებდეს ყოვლისა გულსმოადგინებითა თჳსითა მხედრობათა სრულად საქართველომხნასა, და ენებათ ბრძოლისა ყოფას აღამახმად ხანის მიმართ და იყოფოდეს იგინი მას უამსა ტფილისს: მეფე სადგურებდა სასახლესა შინა დედოფლისასა ფრიად სახელდებულსა და მეფის ძე შემკვდრე მუნვე, მახლობელ მეფისა. ხოლო სახელეულებანი მეფისანი ყოველევ იყენეს თელავს, და სახელეულებანი შემკვდრისანი მარტყოფს, დიდსა შინა დაბასა ნორჩიოსსა, რამცა, არა შორს არს ტფილისით.

მას ჟამს ოდეს იგი იყო აღმავლადხან ცინესა შინა შუშისას, და ენება დღითა მათ წარმოსლვა ეოგლითა ძალითა თვისითა, მაშინ შეითქმნეს მსახურნი მისნი შინგანნი, რომელნი მარადის მანლობელ მისსა მსახურობდეს, ცუდად ვინმე ისპანელი, და ორნი სხვანი მსეველნი მისნი, და თანა მოსამსახურნი აღმავლადხანისანი: რამეთუ დღეს ერთსა, თუკისა თიბათვისასა, რომელიც არის იუნისი, წელსა ქრისტესით **1797**, ქორთიკონს ოზს. მეთათხმეტასა მოქცევისა, ოდეს იგი განთიადსა ილოცა (1) აღმავლადხანსან, წესითა თვისითა, და მერმე დაიძინა, მაშინ შეთქმულნი იგი მსახურნი მისნი დაესხნეს მას წყდა, კარავსა შინა მისისა, სადა იგი ეძინამას, და აღიღეს დანაჲ მისი დიდი, რომელი ერთკუა მძინარეს, წელსა მისსა, ჩუკულებიანა შებრ სპარსთასა, დაწკნენ მძინარესა მას თავსა, და რა ჟამს განეღვა მას ევედრა მრავალსა, გარნა არა შეიწყალეს იგი, არამედ განგმირეს მსხელითა მით, ილღასა ქუჭშუ, და მოკლეს და დაბურნეს მას საბურველი საბანნი, და აღიღეს სამკალნი მისნი, რომელსა სპარსნი უწოდებენ ბაჰმანდსა, რომელსა შინა სსდეს უძრფავსესნი თვალნი სუქალთანი, წარმოიდო ესენი და მო-

(1) ჩუჭულება აღმავლადხანისა იყო ესტო, რომელ არცა ერთსა ღამესა არა დაიძინებდა იგი, არამედ საქმეთა შინა იგლის მარადის და მანლობელ განთიადისა აღასრულებს ნამახსა, რომელ არს ღოცუა მათი, და მერმე განისუკნის ძილად.

ვიდა წინაშე მას უმის ზირველის მხედართ მძღვანისა აღამაჴმადხანისა სადუხ ხანისა შაღადელისა მიმართ, და გამოუცხადა შემოსეულებამ ესე საიდუმლოდ ყოველი-ვე, ხოლო იგი არა ირწმუნებდა სიტყუისა მისისა, და შემდგომად მრავლისა დარწმუნებისა აღმოიღო უბით და უჩუქნა მას საკლავენი იგი რომელსა არა განიშორებდა არაოდეს თვისთან აღამაჴმადხანს, და მისცნა იგინი მას: მაშინ ფრიად შემოთოფებულ და შემოწუნებულ იქმნა სადუხსნან, და არა იტოლა ჟურეთ თუ რამე ქმნას, და-ჴკითხს მკვლელსა მას აღამაჴმადხანისასა თუ რამეს მი-სეხისათჳს მოაკვდინეს იგი, და მიუგო მან. «გეწადდა ჩუქნ სიკუდილი და შიშითა თავისა ჩუქნისათა, მო-გაკვდიანთი იგი.» ხოლო სადუხ ხან, მოკეო რა თა-ვისა თვისსა, უთხრა მკვლელსა მას, რათამცა არავის უთხრან საქმეჲ ესე და სდუმენ იგინი ვიდრემდის მე თვთ მოვიდოდეო კარავად აღამაჴმადხანისა: მაშინ აღდგა სადუხ ხან, და შეიმოსა სამოსლითა მით, რომლითაცხ აქუნდა ჩუქნულებამ მარადის მოსლვისა აღამაჴმადხანსა თანა, და წარვიდა კარავად მისსა რაოდენითამე მისხნდო-თა კაცებითა თვისითა, შევიდა თვთ მაშინ მისსა, და იხილა მოკლული იგი ესრეთ მდებარე, შესწუნხა ფრიად და იტირა მასზედა მდუმრიად მრავალი, და შემდგო-მად მოუწოდა, რეცა ბძანებითა აღამაჴმადხანისათა მხედ-რობათა თვისთა რჩეულთა, მისხნდოთა მისთა, და უბძანა მით, რათამცა აღმსეღჯენ იგინი მსწრაფელ, რომელ ჟე-რეთ არა გამოუცხადების საქმე ესე მხედრობასა, ვიდრე განსკლავამდე, და განშორებად ციხისა მისგან: მაშინ

აღიღო რამელნიმენიონი აღამაჭმადხანისათა სადუხ ხანმან,
 და წარიღო, და ხუთისა ათასითა მსედრობითა გამოვიდა
 დღეს მეორეს სიგუდილის ვისისა, განეშორა ციხესა
 შუშისას, და მიჭმართა სხანასა თვისისა მადლისა
 კერძისა: ხოლო მეკლენი იგი აღამაჭმადხანისანი არა
 წარიუქანა თანა, არამედ დაშთეს იგინი ციხესა შინა
 შუშისას: მამინ ჰსცნეს რა მსედრობათა აღამაჭმადხანისათა
 საქმე ესე, და სიგუდილი აღამაჭმადხანისა, შე-
 ედვათ მათ ფრინად აღრეულებად, და განიყენეს იგინი
 სხუად და სხუად ნაწილად, და ძრცუდეს მოუქსნი მოუ-
 ვასსა, თვისსა და ხოცდეს ურთიერთსა.

(განგრძელება შემდგომ იქნება.)

წავიდა ის დრო.

(სატირული აზრებით.)

ხორა უაზრო მწერლებისა.

(მღერთან.)

ჩუტნ ვიყავით რატ ვიყავით,
ჩუტნ უშუტლეთ საქართუტლას,—
თუ ჩუტნ ან ვეოფილივიავით,
ის ჭყეებოდა ამ ცუდს დროს.

დიდება დმერთისა მალასს!
დიდება ჩუტნ ძლიერებს!
დიდება ცისა ძალასს,
დიდება ჩუტნსა დიდს ცოდნას!
ხორა სიმკელის მქადაგებელის მწერლებისა.

(მღერთან.)

ჩუტნ ჩუტნის მქადაგებოთა,
ხალხში სიკეთე დაუთესეთ,

და ძეგლის ჩუქნის აზრითა—

ძეგლი დრო ანა მოუშალეთ.

ჩუქნის მეტადინუბით—

საქართველო სდგას ერთს ალატს:

თუ ჩუქნ ან ვუოფილუიუიუით,

უწებდა ევროპას ბაძვას.

ხორა უაზრო მწერლებისა.

(მღერინა)

ჩუქნც დიდი სიკეთე ვქენით,

მაგ გუარ კეთილს საქმეშია:

ჩუქნის სწავლულის მწერლობათ,

ხალხი გმეკნინა ხელშია.

და ნიდავ ჩავძახოდით:

კარგათ ესწავლათ მონობა,

უხელი რომ მიეშვრათ

ეთქეთ მძლავრისთვის მადლობა.

ორიუ ხორა ერთათ (მღერინა.)

დიდება ღმეთსა მაღალსა,

დიდება ჩუქნს კელოვნებას,

დიდება ცისა ძალასა,

დიდება ჩუქნის მოქმედებას!

სიძველის მქადაგებულნი.

ახლა უფრო მარჯულ დრო ვაქვს, რომ ჩავაგონოთ
ხალხსა ჩუქნი მტკიცე და მაღალი აზრები: ესლა მო-
კედით ა საქართველოს მოაზრის რედაქტორთან და
მოუტანეთ სხვა და სხვა თხზულებები, რომელიც ჰირ-
კელს *მ*ში უნდა დაიბეჭდონ.. ჭიი გიდი!... მაშინ

უფურე თუ ჩუწნ ქართველები ისეკ იმ ჩუწნულეხასა და განათლებასედ არ დავაუენოთ, როგორც თარგანოს ქართველი მამის დროსა ყოფილან: ჭი! ჭა, ჭა, ჭა! რა კარგი იქნება და! ერთიც ვნახოთ... ჩუწნა ქალები ისეკ ისე მზეთ უნახავები ხდებიან და თუ არ თავის ძმისა და ნათესავისა სხუა აზავის ხმას არ გაიგონებს... და კიდევ ვინ იცის რამდენი სხუა. . ერთიც ვნახოთ... მაგრამ რა ვნახოთ: წავა რაღა! ჟერ რომ, ერთის ყურნა-ლით რა ვქნით! ახლა ორი იქნება და მამის უფურეთ რას ვიხამთ... სოცეერთებს უნდოდათ, რომ რაღაცა ვნახებოთა ქუწნის, ევროპია თუ რაღაცა, იქაურა ჩუწნულეხა და განათლება შემოეტანათ ჩუწნს დალოცვლს საქართველოში; თითონ «ცისკრის» რედაქტორიც მაგ აზრისა იყო, მაგრამ თავის ქვივის ხაღხი და მწკრლები მალე შევაშინეთ და შეუგარით... და დავურჩა ჩუწნ ბურთი და მოედანი...

უასრო მწკრლები.

ჩუწნ ძალიან საქმე უყავით ცისკარს და ქართულს მეცნიერებსა: ისეთი რამეები ვსწერეთ, რომ ყარამანანნი და ომანანნი ღმერთმა შეარტყნოს.. ოა! ესღა გვაჭუხ კარგი რამა ახლის ყურნაღისათვის.. რა იქნენ, რედაქტორებია თუ რაღაცა, მივცეთ ერთი, რომ ამა-სედ უწინ აზა დაიბეჭდოს რა.

სიძუტლის მქადაგებელი.

არ შეიძლება ერთი თქუწნი დაწერილი რამ ცუდი ჩუწნოთ?

უაზრო მწერლები.

(ყველანი ერთათ).

რატომ, რატომ! (ყველას უნდა, რომ თავისი წაიკითხოს და არ ატლიან ერთმანეთს.)

1 არა, ვერ მე წაგიკითხავ...

2 არა, ვერ მე წაგიკითხავ...

3 არა, ვერ მე: ჩემისთანა შენი რათ იქნება: ჩემს თხზულებაში უარმანსედე უფრო ღონივრები არიან. მე ვსწერ, რომ უუსეულუარამანმა ერთის შებერვით უარმანინტა და საღბისურამინიც, ზღუძას იქით გადავადო! აი ბატონო, წაგიკითხეთ...

4 არა, ვერ მე დამატადეთ, ჩემისთანა როგორ იქნება! ბათრიანჯან მდეკსა სემასი ათსი თავი აბია და თითო შესუნთქვასედე თითო თავი ათას ათას ვარსკვლავს ჩაქულაზავს ხელმე- თითქო იმისი თავსედე იმისთანა შეიდნება, რომ თითო ზოლგი რუსის დრავუნის ჯარი დადგება ხელმე და ბათრიანჯან მდეკი ბურის რენათაც ვერ ჰტრძნობს. აი წაგიკითხეთ...

5 კვ არ არის! ჩემისთანა როგორ იქნება: ჩემი სამეცნიეროა...

ოთხნი წინანი ერთათ. (შეტკვით).

ჩუჭნიკი სამეცნიერო არ არის! აბა ამისთანა დასწეროს ვინმე ეხლანდეკს დრომას!..

5 არა, ბატონო, ჩემი სხუა რიგია. აი რა გახლავსთ: ვილაც რუსებს, რომ დაუწერიათ, ვითომც დედამიწა ბრუნავდეს და მზე ედგეს და ღამის ამ სიტრუით ქუჭყანა დაჯერონ და ქრისტიანობასედე ხელი აადებინონ

ბავთ ახალ გახდა ემაწვილები სულ დააკურეს. მე ამის
 გასამტყუნებლათ აი რას უწერ: თითონ სამ. . . . .
 . . . . სწერია, რომ მსე დამღვარეო.. . . . .
 მეორეც ესა, თუ დედამიწა ბრუნავს: რატომ ან თაბრე
 არ გვეხვევა, ან ქვესენელს არ გხედვით, ან თაგდაფირ,
 არ ჩხუცვივით, ან ერთი, ან მეორე!..... მე ბევრს
 ამისთანაებს უშტკიცებ. აი, ბატონო, მოიხსენიეთ...

3 მოიხსენიეთ, ბატონო, მე უფრო კარგი რამა მაქვს
 წასაკითხთა: სხეობის გასამართი... (ამ ღრეს გამოდინ
 «მოამბის» რედაქტორები.)

უკვლანი ერთათ, (ერთმანერას.)

4 ესენი უთუოთ სულის კაცნი უნდა იყვნენ, რომ
 წვერები გამოუშვიათ! შაკებიც რომ ჩაუტვამთ! უთუოთ
 ბერათ დგებიან და ამათ უურხალი უფრო სამღრთო
 წერილის სავნებს დასწერს.

7 მე მაქვს სამღრთო წერილის ბეჭი რამა: მე ვნახე
 სიხმარში, რომ ენც დღე გამოშეებით პურსა სჭამს,
 დღეში ბოლო ილოცვს და რც წირვას და არც ლოცვას
 არ დაკვდება. ის რც წელიწადს უკან ხორცშესხელი
 სეგნს აქა მამა იავობის გიბით, რომელიც იმან სიხ-
 მარში სხს: ...

რედაქტორები

ბატონებს ვახლავართ! რისთვის გასჯილხართ თუ უკა-
 ტრავათ არ გახლდეთ?.

უკვლანი ერთათ

ჩვენს მოციტანეთ თხულებები დასაბუჭდვათ და ტონ-
 ლა, რომ ზირველსავე იანერის წიგნში ესენი დაბუჭდეთ.

ერთი რედაქტორთაგანი.

(ართმევეს ერთს უახრო მწერალთაგანს თანუკლებას)
 ეს რა განლაგს! ლექსებია?

უახრო.

დაიხ! მოთმინეთ, მე თითონ წაგვიტოსანთ (ეთასუ-
 ლობს ვეფხვის ტუარსანის ხმაზედ.)

ხბო მოდიოდა დმუილ დმუილით,

შეკელი მოქქანდა წმუილ, წმუილით..

მოკა ის დროცა ქმუილ ქმუილით:

ხბო შეკელს სჭამდას ხრამუნ, ხრამუნით....

ერთი რედაქტორთაგანი

(გასშეპინებს) კმარა, კმარა! მაგისთან უშეკრს დ
 უახრო ლექსებს ჩუქნი ეურნაღი ვერ შეიწყნარებს...

უახრო.

რატომა! ჩემზედ მოწყობილი ლექსები ვისა აქუს??.

ერთი რედაქტორთაგანი

მე მარტო არ განლაგართ, აი ესენიც რედაქტორებია
 ანაინ.

უახრო.

ბა ბატონო, ხახეთ, ამისთანა ლექსები აქვს ვისმე?

რედაქტ.

თქუქნი იცით ზოეზია რაც არის?.

უახრო.

დაახტა და გიცი.

რედაქტ

მაშ, ვერ მატემატეკურის შერდგენილობით,
 შერდგენილობით და განცალკევებული განმარტეთ და აღმი-

სსენით; მეტე მოიყვანეთ სისტემატიკურს წესზედ,
შემდგომ ღაუღეთ სამზღვარი ზოეზიის მნიშვნელღასა.

უაზრო.

(ბუტბუტებს) მათემატიკა! ზოზაია! სისტრაკ მისტრიკა!
ოო! ძრეელ სწავლული უნდა იყვეს!

ყველანი: უაზრონიცა და სიმკვლის მქადაგებულნიცა.
აზა ბატონო! ჩვენ ფრანცუზული და ინგლისური ანტ
გვისწავლია და ანტ გვეურება, ქართულთ გვიბრძანეთ:
მითითიკაცა, ზოზაიაცა და სუსტიმისკაცა, მამინ იქნება
გავიგოთ და გიდეტ შევარდგინოთ ცაღვეცა და მარტოცა:
თუგო შეიძლება, რატომ არშევარდგენთ.

რედაქტ. *

მითმინეთ! ერთიც ეს გიდეკა: ჩვენნი ყურნალი ვერ
შეიწინაბეს ვერა სტატიასა თუ ან ერთი გრამატიკუ-
ლი, ან ერთი სიტუაიცა აზის ღოდვიის წანაღმდეგა
მოვიდა.

ყველანი.

ოო! ეს ძრეელ სწავლულსა ზგავს! ეს უთუოთ უ-
რეჟში იქნება ნამეოფი...

უაზრონი.

ე! ეგ ჩვენნი საქმე არ აზის; წავიდეთ ისევ ცისკარ-
თან. ჩვენ უჩვენებთ მაგათ ბოძებსაცა და მათრახებ-
საცა (გადაან)

სიმჭლელის მქადაგებულნი.

ჩვენც თხზულებები მოგართვთ და არ გიციოთ მას
გვეტყუთ!...

ტელეგრაფები.

თქვენ რას ჰსწერთ?

1 მე ვსწერ, რომ ნეტონს ქალს სწავლა ან უნდა, თორემ ძალიან ირუხებიან ფსიქოზითა და აღარ გვემორჩილებიან... ამას მე სხვა და სხვა საბუთებით ვამტვირთავ, რომ სწავლა ვერ გაცნისთვს მანქანარია, თორემ ქალისთვის რა იქნება... სწორეთ დამღუპავი სენია.

ტელეგრაფები.

არა! ნეტონს მაგისთანა უკავს სტატეებს ვერ მივიღებთ. თქვენნი რაღა გახდათ?

მე ვსწერ, ბატონო, რომ თუ მამა-მამის ნებულებას გადაუდებთ რაშიმე სულ დავიდუებით შეთქა და კერძობილებივით უმუშებრები შევიქნებით...

ტელეგრაფები.

მაგისთანა სტატეებსა ასაკისსივი და კატეგორიად ჰბეჭდინ მთელს ქვეყანასედ და თუ გნებავთ გადათარგმნით რუსულათა და დაბეჭდინით: ფულსაც მოგცემენ... თქვენსა?

3 მე, ბატონო, ვანბობ, რომ ქართული ენა ძრიელ წახდინეს, მუტადრე მოლაგებენ—და იმხიან, რომ იმისთანა ენასედ უნდა ვსწერათო, რომ სუფუელას ეუერებოდესო. ამისგამო დავსწერე და ვამტვირთვ კიდევ მაგის ურთობასა და ვანბობ, რომ დავითნის ენით დავსწერათ, რომ, ხალხს ან ეუერებოდეს, თორემ, ისინიც სწავლას დაიწყებენ და დიდსა და მატარაში გარჩევა აღარ ექნება.

რედაქტორებსა.

მაშ რისთვის ვსწერთ თუ ყველა არ ისაზრებებლეს, არ გაიგებს და არ ისწავლის? არა! ჩუქნს გერც მაგას მავილებთ, — ეგეტ კატკოვისა და ასკანისკის კელბასა... როგორც ვატუობთ თქუქნს სულ ერთს ხმასედე ვაიძახით და ტუეილიდა იქნება თქუქნისა ნანრომების შინაწილს... მშედობით ბძანდებოდეთ!

სიმქსლის შქადავებულ-

მშედობით! (და გადიან ბუტბუტით.)

გამოსულა.

ახალ გაზდა მწერალი (შემოდის ფრანკით და სსთუალებით).

აჰ! უფალს რედაქტორებს ვახდავართ, მე კნდა ჩინებული რომანი დაუსწერე. — მიბაძვა გოგოლისა და ჩუქნის ხალხის ჩუქნულება, ხსსიათები, უშუქრება და ბუერი სსტუ მხარე ისე გამოკნატე, როგორც მოკატონდებოდეთ გოგოლის. «Мертвые души.»

რედაქტორი.

ემას წინათ, რომ სწერდით?

მწერალი.

დახ

რედაქტორი.

გარგი უნდა იუქნს...

რედაქტორი.

თქუქნს სსტუ ყურნალში სწერთ და რც უნდა გარგი იუქს ჩუქნს აღარ შეკუძლიან დაბუქდეთ, თუ «წისკარზედ» გელს აილებთ, მაშინგი შეიძლება დაბუქდოს, ისიც ამ შინობითა, რომ არც ერთი ტრამპტიკული შე-

ცდომას არ იფიქროს და ლოგიკურათ იფიქროს დაწერილი.

სხუთა რეაქტორი.

(წასწიწილებულები) გაცო, რას ეუბნები გრამმატიკასა და ლოგიკასად რომ ჩვენს სუსტათა ვართ და მაგას რასა სთხოვ; სხუთაფიქროს იფიქროს კარგი თორემ, ეგ მიეტივება.

რედაქ. *

(მეუტევის) ვინა! მე ვარ სუსტათ გრამმატიკასად.— მე, რომელიც კვლავ ვარდგენ სამაგალითო ქართულს გრამმატიკასა (ჩემათ ჩაიბუტბუტებს) თუ ჩემი მეგობარი ფრანგული ცოცხალი მეფიქრება, მე ვინა რომელიც შევიმუშავებ გრამმატიკასა!...

მწერალი.

თქვენ რა განაღვლებათ, რომ იქნება ვბუჭდეთ ღა აქნა? ეგ, გვინა, თქვენსთვის სულ ერთი უნდა იფიქროს!..

რედაქ. *

რათ იქნება სულ ერთი! რადგან თქვენს ზგრე ვნობო, მაშ არა გცოდნიათ ფუნქციონის და დიტექტიონის მნიშვნელობა,

მწერალი.

რა არის აქ წინააღმდეგი ფუნქციონის და დიტექტიონის?

რედაქ. *

ვგრ უნდა მომხადება კონკრეტული და მეტი დეტალური რაგო მაგ საგანსად.

მწერალი.

კარგი. მარტო თქვენს ფუნქციონის ვბუჭდეთ—იქნავს

დავანებებ. ხი დაბეჭდეთ.

რედაქცია *.

ერთივე კიდევ: თქვენნი რომანი არ იქნება კარგი ამიტომ, რომ მომსადავა არა გაქვთ. ვერ რომ ისინი ვერა ზუსტად რიგისათ ერთს უბრალო ამბავსაც ვინც უმადლესს სისწავლებელში არიან დასრდილები და მოუხმენიათ სხვა და სხვა გამომჩენილის ზრფესობის ლექციები, თქვენ რომელი დასწერთ რიგისს რომანსა, რომელსაც ქალაქს გარეთ ფეხი არ გაგიდგავთ.

მწერალი.

მაშ მშვილობით ბძანდებოდეთ! უნიჭობეს ვერცაა პრაქტიკები უმეტესიან და ვერცაა უმადლესი სწავლა. (გადის დაცინებით).

ფარდა დაეშობა.

მოქმედება 2.

(სცენა წარმოადგენს «ცისკრის» რედაქციას. სიძულესს მქალაქებელნი და და უარყოფილები ხანსობენ.)

სიძულესის მქალაქებელნი.

ჩვენ ვოკულივე დონისძიება უნდა მოვიმართო, რომ არას დროს ვერცხვის სწავლა და განათლება არ შემოგვეზაროს საქართველოშია. რა გეიჭინს, რომ იმასაკით რაღაცა ჯანაბებს არ ვიგონებთ! ეგ რაღაცა ჯანაბებს იგონებენ, გგონიათ მაცაში ეპოქითი ურიოს თუ!—თქვენ არ მამივედეთ! აბა,

ღმერთი რათ ერევა, თუ ქრისტი გრწამთ, მაგ, რაღაცა ჟანაბური, ტოგრაფია თუ რაღაცა: შენ რომ მოსკოვს იყვე და მე აქ ისე ველაზნაკებით ერთმანერთსა, თითქმის აქა ღვანახა. ამისთვისა ეშმაკურსსა ქმეში ღმერთი გაერევა? უახრო მწერლები.

აღვინდა და არ გაერევა! ბატონო, თუ მაგაში ღმერთი არ ეჭიან, მას რატომ წრეულს ჩუქნში მოსაგალო აღვინ მრედა, რაც ეგ ბოძები დაურსეს იქა! ეგ იმიტომ, რომ ის, რაღაცა ჟანაბა რეინის თაგი გაბმული იმაში ერთი რამ ეშმაკის სასე უნდა იფადეს: მე შევიტყუე. რომ ყვრბიელებს ის ქებაი უზოვნიათ, რომელ-შეიც სოლომონ ბრძენმა ეშმაკები დაწვევლია და ხელ-აშათავს ზირობა დაუღებინებიათ...

სიმუჭლის მქადაგებელი.

აბა, აგი წმინდა მარინეს წიგნშია სწორია, რომ, რომელიც მარინე ეშმაკი შეიბერა ის ეშმაკი უამბობს, რომ ჩუქნ ვამოგვამევესო იმ სოლომონ ბრძენის ქება-ბაღამათ.

უახრო მწერლები.

ჩემი მოჭადღული იქნება, ან იქნება სულა მიჭუდიღებ ეშმაკსა და აბა, შენი ჭარბი, სადაც ეშმაკეული და მოჭადღული რამ გაერევა იქ ღმერთიანი ან მოსაგალო ან-ღათ იქნება.

სიმუჭლის მქადაგებელი.

ჭო, და! ჩუქნ ეხლა უნდა ემაგას გეცადნეთ, რომ ჩუქნმა ქართელებმა არ ისწავლონ ე მაგისთანა რამეუბი. აქამდინ ამიტომაც გეწყალობდა ღმერთი, რომ

ემაგისტანს ეშმაკობა აზრ იყო: მეგობრობაც მტკიცე იყო, ნათესაობაც დაცული იყო. მშობა და სიყუარულიც სარწმუნო იყო. აი, ემანდერს ევროპელებს როგორ ღმერთი გაუწერათ: აღარც ნათესაობას დანდობა, აღარც ერთი, აღარც მეორე... ასე ანობენ, რომ ებუკვანობა, ვითომც ბაყაყას და ლოკოკინას სტამდუნს (ეველანი ზისლით აფურთხებენ) ლფუ!... აბა, ვინც იმათ აჭეუჭება, რაკითხი უნდა კეთილი ან დაეურება!..

ერთი უახლო მწერალთაგანი.

მე ესლად დაწერე ერთი ახრი დასაბუჭდავით: უცხადებ ეველას ქართველებსა, რომ ეგება საზოგადოთა ვსთხოვოთ მთავარმართებელსა, რომ, ებ ტილიფრადლები და მაგისტანსა მოჯადული საქმეები გადააკლას ჩუქნის საქართუჭლოდამა... ახლად კადეკ ამბობენ, რომ რკინის ტვის გაკეთებას აზარებენო, რომელიც შეუბმელად უსაქონლოთ იფდისო. აბა, სდაც ემაგისტანს რაღაც რაღაც რამ შემოვა კეთილი რათ დაგვეურება; აბა თქუჭნის ჭირიმეთ თუ ეშმაკის მჭუნება არ ივეკს, შეუძლებელია როგორ გაივდის. ჯოჯოხეთს ერთი ნიგურალიდა აკლდა და ისიც შეუშვებოთ: ერთი ეგლად აკლდა ჩუქნის გაურჯელობასა და ყმაწვილი ხალხის გადაბარვას... ღმერთო, შენ დაგვიფარე ამისთანა განსხვავებისაგან...

სიძუჭლის მჭადაკებულნი-

ვაყო, ჩუქნის მამაზაზანი ჩუქნისკედ ჭკვიანები და ჩუქნისკედ უკეთესები არ იყუნენ, რომ უცხოურით და ღვინითა და ქიფით დრო გაუტარებიათ!..

უნდა გვცადნეთ რომ წერითაცა და საქმითაცა, ევ-
როპეულებმა არ მიგვიჩინდონ, თორემ ჩვენც იმათსავით
გარმიანებლები შევიქმნებით...

უარყოფილება.

სწორეთ. სწორეთ! დაგდეთ შირობა, რომ არას დროს ჩვენ
ჩვენს ახლს არ უმტყუნოთ და ერთ პირათ ვიმოქმედოთ.

სიმკვლეის მქადაგებელი.

ვინც უმტყუნოს ღმერთმა მიაყენოს საურესო ჩისხაჲ.,

ეველანი ერთათ.

ამინ! ამინ! ამინ!!!.. ღმერთო გაუმარჯუებ ჩვენს
ახლს!... (აღტაცებაში ჰგონიან ერთმანერთს).

მღერთან.

დიდება ღმერთსა მალაღსა,

დიდება ჩვენს ძლიერებას,

დიდება ცისა ძალასა.

დიდება ჩვენსა დიდს ცოდნასა!..

ურა! ურა! ურა! ურა!!!

გამოსვლა 2.

(შემოდის ორი იასაული ახალ წლისა.)

იასაულები.

თქვენ ვინ ხხანდებით?

ეველანი.

ჩვენს ვართ მწერლები.

იასაულები.

თქვენ რასა სწერთ?

დიძეელის შქადაგებელი.

ჩუტნა ვსწერთ და ვქადაგებთ, რომ მამა ჰანის ჩუტყ-
ლებას და ცოდნას არ გადავიდეთ.

უახლო მწერალი.

ჩუტნ სულ იმისთანას ვსწერთ, რომ წამკითხველი გაუგებ-
რგვით თავის სკევირელებითა და მოუფიქრებლობითა.

იასულები.

ჩუტნა გვაქვს ბრძანება ახლის წელიწადისაგან, რომ
ვინც ძველს მისდევს, ისინი ძველს საღებთან—მამა ჰანისთან
გავისტუმროთ და ვინც ჭეშმარიტებისა და სინანდლის
წინააღმდეგს სწერს, ისინი ყოველგვარ შემთხვევაში გავისტუმროთ
და აღარ გაბედონ, რომ «ცისკარში» მაგისტრანს რომ
დასწერონ. ახლა დრო არის, რომ «ცისკარში» გადავდგენ
მეტხრამეტე საუკუნეში.

ორივე მხარე. (შეტუგვით)

ვინა! ჩუტნა? ჩუტნ უნდა დავანებოთ მწერლობას თავი?!
ჩუტნ რომ მწერლობას თავი დავანებოთ, ხომ დაიღუპა
საქართველო! არა, ჩუტნ ჩუტნის ცოდნის თავით არ
დავანებებთ მწერლობას თავსა. ეგრე მოახსენეთ ახალწე-
დიწადსა.

იასულები.

არა! ჩუტნ სასტიკი ბრძანება გვაქვს, რომ აქედამ გაგ-
რგვით.

ორივე მხარე. (გაბრაზებულები)

ვინა! ჩუტნ უნდა გაგვრგვით?! ჩუტნა?! აბა, აშო! კეტი
ძველებურათა—ქართულათა! კეტი ამათ მამაშაშურათა,
კეტი! (ერთმანთა იასულებს გარეშე და სტუმენ; იასუ

ლები ჰევირის და ახირებენ ცაკცეკსი)

გამოსვლა 5.

(შემოდის ახალი წელიწადი და იან ხელავს სიანლით მისილი სვიტა)

ახალწელიწადი.

რა ამბავი გაქვთ?

არაფე მხარე.

(შეშინებით)

ჩუქნა ვართ მეცადინენი საქართველოს კეთილ დღეობას და ჩუქნებით იყო აქამდის საქართველო დაფარული ყოველის განსაცდელისგან.

ახალწელიწადი-

ჭო! გინობთ! თქვენ იყავით მიზეზი მკითხველების ასე დაკარდნისა; თქვენა ცდილობთ თქვენის უცქანის მწერლობით ძველი ჩუქნების დაცვას და ყოველის წარსულის ძველის მწერლობის შემოტანას და ახლა არის თქვენის მეცადინეობისა და შრომის ბოლო: დღეის შემდგომ «ცისკარს» აქვს თქვენთან კარები დახშული, — ახლა უნდა იქადაგოს: წარმატება ხალხისა, აუხსნას თვალი ყოველის შეცდომილებისა და საკლუდეკანებისგან და უნდა უჩვენოს ყოველი საჭიროება თქვენსგანით დაცემულს ხალხს. ყოველგან შემოვიდა მეცხრამეტე საუკუნე და აქ ისევ მახანასობა... გამოესაღმეთ მწერლობას, რადგან არ დაგიშლიათ, გინდათ იქადაგოთ წინ წაუწეველობა და სიძვე-

დე, ანის ორიუჟრნადი: ერთი კატკოვსა და ერთი
 ახგანსკისა, შეგიძლიანთ ერთმა ერთს და მეორემ მეორ-
 ეს დააბეჭდვინათ... (ასაულებს) მათრახი მაგათა! მათრახი!
 თორემ სხუა მაგათ გერა დაიოკეს რა! (ასაულები დაუშე-
 ნენ მათრახს და მწერლები არეულები გარბიან ევირილით
 და ტირილით)

ორივე მხარე.

ვანა, ჩუწნო ძველი დროე! ვანა ჩუწნო ძველი მწერლო-
 ბავ! (გადიან მოთქმით)

უახრო მწერლები.

გარდამვხდა გადასვალი

უარესადა მოველი...

სძველის. მჭადაკებელი.

ის დრო წავიდა დრო სანატრელი,

ვანა ამ დროთ მოყრას, ვანა ჩუწნი ბრალი!

(ორივე მხარე იწევენ ამეხსა და გადიან)

ფარდა დაეშობა.

თავსედი.

ეურნალოთ ჩამომავლობასეგ ევროპაში.

ერთი განსაკუთრებითი პირობა ეურნალოთ გამომცემისათვის არის პირობა პერიოდიკული, ესე იგი: გამოცემა დროთა დროდმდე არსებობა ეურნალებისა იწვევის ორნამენტისა საუკუნისა წინათ. პირველთა პერიოდიკულთა ევროპისა, ეურნალოთ, იწვეს თავისი მეოფობა შესჯდმეტეს საუკუნოში. თვითქმის ერთ დროს ანგლიაში, გერმანიაში და გოლანდიაში, და იყვნენ დაწეებულნი ერთისა მიხედვისა გან: სარწმუნოებითა უთანხმოებათგან. მეათეთხმეტე და თვითქმის მეათექუთმეტე საუკუნეში ევროპისს საზოგადოებანი არ მიხდევდენ, არცა ხალისობდენ საქმეთა გარეგანისა პოლიტიკისას, რომელნიც შკადგენდენ, მზრუნველობასს მხოლოდ, ხელმწიფეთა და მინისტრებთა, არა იცოდნენ საზოგადოებამ რაცა მოხდებოდა. განა წარმოებდა იმათ შეხობლებთა შორის. სარწმუნოებითთა ომებთა, კათოლიკეთა და პროტესტანტ შორის მოუღეს ბოლო ესრედსა ეურნადმღებულობასს შემდგომ, «ოცდაათწლის ომისა» თვითიული პირი ხალისობდა, რომ შეეტყო წარმატება თავისის ერთ მესარწმუნების ჯარისა, რომელს

საკელსმწიფო შიასაც უნდა უფილიყო ესე უგანასკნელი; დასაკმაყოფილებლად ესრეთისა ახლად განდვიძებულისა ხალისობისა და სურვილისა, ეეროპიელთა სასოგადოებაში დაიბნადა საჭიროება, რომ გამოცემულ იყვნენ ზერიოდიკულად სხვა და სხვა ცნობანი სარწმუნოების და ზოდიტიკურთა საგნებთა ზედა. ესე ვითარი გამოცემა შეიქმნა დასაწყისად იმა ჟურნალთა, რომელთა ნაყოფობაჲს გემოგნებეს აწ აურაცხეკლნი მკითხველნი.

ამის შემდგომ დაწმუნებული ვარ, მკითხავს «ცისკრის» მკითხველი: რომელი იყო ზირუტლი ჟურნალი ანგლისისა, როგორი ხასიათი აქუნდა და რომელნი არიან ზირობანი, რომელნიც შეადგენენ დარსებათა თოოოეულის ჟურნალისას? ამასევე მოგესხესუბ შემდგომი: ანგლისის, ზირუტლის ჟურნალისა, გამოცემულს 1692 წელსი, კწოდებოდა «თოთეუღი კვირის ამბავი ის იყო საშუალო ტანისა, რომელიცა გამოდიოდა კვირასა ერთხელ, და რომელშიაცა იბეჭდებოდენ სხვა და სხვა ცნობანი შესანიშნელთა შემთხვევათა ანუ მოქმედებთა, მომხდართა ეეროპიის სახელმწიფოებში, გარდა ანგლისის; იმისი გამოცემი იყო ნათანიელ ბათერა, რომელიცა სშირად განაცხადებდა თავის უმადურობას იმ განკარგულებასკად მართებლობისა, რომელითაც აღებრძალა იმის ბეჭვდაჲ ყოველთა შინაჯანთა ცნობათა. ამ გვარმა აღებრძალულებამა მისცა არა მცირედი საშეალობა, რომელით დაიწყო სხვა წოდებით გამოცემა — ახლის ანბაკების ბართებისა, ესე იგი, კელთსაწერთა ფურცლებთა; (მზგავსთა მოკითხვის წერილთა) რომელნიცა იგზავნებოდნენ დედაქალაქიდან უაღრესთა ზირთა და აზნაურთადმი,

და რომელშიაც თავისუფლად აღიწებოდნენ და განისჯებოდნენ მრავალნი შინაგანნი ცნობანი, წარმოდგენილნი არა იშვითად მატყუარს და შეცდომის სახეში. რაც შეეხების ჰირობათა, რომელნიც შეადგენენ ღირსებათა ყურნაღისას, მე ვიტყვი, რომ ის ჰირობანი არიან მრავალნი და რადგანც აღწერა თვთუელისა წამიუქანს ძრაველ შორს, ამისთვის ვახსენებ რაოდენთამე იმათგანთა, რომელთაც, ჩემის ფიქრით, აქნესთ დიდი ზედმოქმედება იმის ხასიათზედ.

ჰირუსული ჰირობა ის არის, რომ ყურნაღსა აქნენდეს მიმართულება თანამედროული, ესე იგი, უნდა იდგეს თანასწორ თავისის საუკუნისას; მეორე, რომ აქნენდეს სასტიკი მიუდგომელობა, ესე იგი თვთუელსა წარმოდგენილსა და განსჯილსა მის მიერ ცნობაში ღირსებათა ანუ ნაკულეუკანებათა ზედ ვითარიმე ჰირობას ანუ ნივთისა, იყვნენ ხელთ მძღუნსეულ და დამარხულ სასტიკი მიუდგომელობა, სინამდვილე და ჭკუშმარბიტება; მესამე და უმთავრესი ჰირობისხგან, არის თავისუფლება და დამოუკიდებლობა ყურნაღისას; მაგრამ ესე უკანასკნელი ეგრეთვე, თავის მხრით, დამოკიდებულია იმა ხარისხისაგან, რომელშიაც სდგას უწყებულს სახელმწიფოში თავისუფლება საბუქდავისა. აქედან ცხადათ სჩანს, თუ წყარო, რომლისაგანაც მომდინარეობენ ზემო აღნიშნულნი, და სხუანი უმრავლესნი ჰირობანი შეადგენენ ღირსებათა ყურნაღთა, იმეოყებას უპირველესად თავისუფლებაში საბუქდავისა, ხოლო ესე ვითარი თავისუფლება საბუქდავისა უმრავლესთა სახელმწიფოებში ევროპიისა ეგონათ სურს-

ტი და ნაკლუდეკანია, რომ ვგონებ არ შეეცდემ, უკეთეს
გსთქვია: არის მოჩვენებითი.

მითელს ევროპიაში არის მხოლოდ ერთი საკლემწიფო,
რომელშიაც, ვიტყვ თამამად, თავისუფლება საბე-
ჭდავისა მიწვენილ არის თუთქმის ყოვლად სისრულეში,
და იმის წყალობითა იქაურნი ეურნაღნი და მრთელი
პერიოდიკული ლიტერატურა, სავსენი მრავლითა ზნეო-
ბითითა ღირსებითა ევაგილობენ და გქაღად ზევაგილებენ,
აკეთილ დღევანებენ და აბუდნიერებენ ყოველთა მცხოვრე-
ბთა იმა საკლემწიფოთა, რომელიც არის ანგლია.

რადგანაც სიტყუა მამოკარდა თავისუფლებაზედ საბე-
ჭდავისა, ვიტყვი ორ სიტყუას ამაზედ სასოგადოდ:
მე არ მეტულება საკლემწიფო, არათუ ევროპიაში, არამედ
არცაღა მითელს ჩვეყანაზედ, სადაცა: სწავლა, სელოვნება
და ვაჭრობა ივენენ მაწვენაღნი იმა უმაღლესს ზარისზედ
თავისისა ტახსნილობისა, როგორც რომ ანგლიაში, სადა-
ცა სიმართლენი შიროვნობისა და საკუთრებისა ივენენ
ღამარსულნი და ღაცულნი ყოველთა უმცირესთ უსამართ-
ლოებათაგან და, მამასადამე, სარგებლობდენ ესრედ
ვრცელად უშიშრობისაგან, როგორც რომ ანგლიაში,
სადაცა თანხმობა, კეთილ განწყობილება, მაღლიერება და
ურთაერთობრივი რწმუნება, შორის მმართველობისა და
ხალხთა, ივენენ ეკოდენ დიდნი და ჭეშმარიტნი, როგორც
რომ ანგლიაში. უკანასკნელად, სადაცა თავისუფლება
სარწმუნოებისა და თავისუფლება სუნიღისისა, რომელი
არის ნყოფი ახლანდელისა განათლებისა და სიქადული
მკათესხრემეტისა საუკუნისა, იყოს ესრედ პატივცემულ

და კეთილად-შეწინარებულ კანონთაგან, როგორც რომ ანგლიაში. ახლად ესეც ვიკითხოდ: რა არის მიზეზი? — არაინ მრავალნი, გარნა რიცხუთა შორის ამა სიმრავლეთა, ვიტყვი სრულის გადნეობით, პირქნელი ადგილი უზურეის თავისუფლებასა საბეჭდებისა, იმა საბეჭდებისა, რომელიცა, ერთის მხრით, უსოველად და შეუზაველად განამსებს ყოველთა ვითარცა კარგთა, ეგრეთვე ცუდთა მთქმელებათა არა თუ შარტო საშუალო მისამსახურეთა სასამართლოებში, არამედ თვით მინისტრებთაცა, ხოლო მეორეს მხრით იგი აქლეს სრულსა ნებასა თვითუღისა ანგლიანისა, რომ იმან სთქმას და განსჯავს ყოველი ნავით თავისებურად, თავისის საკუთარის შეხედვითა, სრულის სითამაშით, და იმთქმელის ისე, როგორც მას ნებაეს; მხოლოდ აქ უსტიროეს არის დამარხვად მის-მიერ ერთისა პირობისა: რათა სიტყუანი და მოქმედებანი იმისნი არ იყვნენ მანებელნი და სახარადონი სხუათა პირთა, მაშასადამე ერთობ საზოგადოებისაცა, და უგუთუ ესე პირობა ბევრთად დაცულ და დამარხულ არის, მაშინ თავისუფლებასა ანგლიანისას არა აქვს სახელუბარი.

პეტრე ჩარეკოვი.

პრობრის. 1862 წელს.

ლენსუმი. ს. მური.

რამდენიმე ცნობა გარბიბაღდისკედ.

გარბიბაღდის მძიმე დაჭრილობა წინათ ვაცნობეთ ჩუბნს მკითხველებს და ახლა გვინდა ვახაროთ ამ დიდს სამედო ვაცის განთავისუფლებას დაჭრილობიდან. უგანასენელს *№ 11* - ი გაზეთებში გვამცნეს, რომ გარბიბაღდა, შემდგომ ბერის წვალებისა და იქვსა, ძლივს ამოართვეს ტყვა კოჭიდან. ამ საქმისათვის, თოჭმის მთელი ევროპის ჰარბიბი სწავლული ექიმები იყვნენ შეკრებილნი გარბიბაღდისთან, ახლა რაკი, ტყვა ამოართვეს, იმედია მალე განთავისუფლდება სნეულებისგან და ან დასტოვებს თავის დაწობილს დიდს და მძიმე საქმეს იტალიის შეერთებას, რომლისათვის თავის ლეიმაწვლითვე იბძვის.

ჩუბნს უნდა მიულოცოთ ჩუბნს სავარჯელს მკითხველს დანქმა რატაციის სამინისტროსი, რომელიც იყო მიხეცნი გარბიბაღდის საქმის გარტყლების დაბრკოლებისა და იმის დაჭრილობისა. ესეა, როდესაც იტალიის ჰარდა-მენტო შეიკრიბა და გასინჯეს ეოკელივე დაწობილება და საქმის წარმოება რატაციის შესახებ იტალიის ერთობისა და რომიდან ორანტეულების გასვლისა, (1) სცნეს

---

(1) რადგანაც მთელს იტალიას უნდა შეერთება ერთს

რატრაციის საშინელი უთავდაზრობა და უზრობა. რომელთავე ზარღამესტის ჩვეუთ აშკარათ, მოედი ზარღამესტის შუეზილობის წინ, გაამტეუსეს რატრაცი იმის უჭკუე მოქმედებაზედ შესახებ იტალიის საქმისა და გარბადვის წინააღმდეგობისა, ამისგამო რატრაცი სამინისტროთ ველარ დარჩა სამსრუთში (2) ამის სამინისტროს მაგერათ დგება სხუა სამინისტრო, რომელიც, უფრო

სახელმწიფოთ, ამისგამო იტალიის მოაზრობა ცდილობდა რომ რომის ზარბასტან ჩამოერთვათ სკერო მფელობელობა (СВЕТСКИЕ ВЛАСТИ) რომის სამფელობელოში, რომელიც ეკუთვნის იტალიას, მაგრამ ნაზოელმა დახუენა აქა თავის ჯარები ზარბასტანს საშუესებულად, გარბადვი, რომელსც მიდიოდა რომზედ თავის ვალენტრობით, მაშინ დღე იყო დანიშნული რომელსც მოედი რომის ხალხს და ზარბასტანს სკეროთი ჯარები უნდა აშლოდნენ ზარბასტანს და ფრანგუზის ჯარებსა და ამ დღეს თითონ გარბადვიც უნდა მოსდგომოდა რომის თავის ჯარებით, მაგრამ რატრაციის წინ დაუხუდავმა თავზელობამ მოშალეს ეს ზარბასტან: გარბადვი დაიჭრა მძიმეთ და ამის ჯარები დაიფანტნენ; ამისგამო ველარც რომში მოხდა რეკოლიფიცი.

(2) კონსტიტუციულს საკელმწიფოებსა ზირუესლს მინისტრს, რომელსამე შენტხუეკაში კოროღებზედ მეტი ხმა აქუს, რადგანაც ზირეელი მინისტრი უნდა იფეს ხალხისგან ამორჩეული ვადამდინ.

რატანაცხედ მხნედ აწარმოკვებს ამ დიდს საქმეს: იტალიის ერთობას-

საბერძნეთის აშლის დროს (1) გაზრდილდის ნება დართოთ, ამის ვალანტიორები წავიდნენ ათინაში სელხის მისაშქნელებად. რომელიც აქადა თავის უსამართლო

(1) საცა საბერძნეთის მცირე ნაწილი განთავისუფლდა ოსმადოების სამეფობებლოდამ, თვთქმის მას აქეთია, რაც კვრობამ დაუწესა ერთი კაროლი ოტონ საბერძნეთსა. ეს კაროლი იყო სხუა სარწმუნოებისა, რომელიც ცოტათ სწეინდათ ბერძნებსა. გადა ამისა ეს კაროლი გამოდგა სრულებით უვარგისი საბერძნეთის საზოლიტიკო გინა სხუა იერივის მდგომარეობისათვის და ამის გარდა საშინელი ცუდი და ურიგო კაციცა; ამ მიზეზებით საბერძნეთში რამდენჯერმე შესდგა სასოგადოება რეკალიუტის მოსახდენათ, რომლითაც უნდა გადკლათ თავის უვარგისი კაროლი, მაგრამ ეოკლათოს, ამ საქმის აღსრულებამდინ, უკუბდა კაროლი და მთავრობა კაროლისა და აყენებდა სასჯელს ამ საქმეში გამრევთა. ბოლოს, ამ უკანასკნელს დროს, ღვინობის თვეში, მოხდა უცებ რეკალიუტია. მაშინ, როდესაც, თვთქმის მთელი კვრობა სდგას რეკალიუტის მდგომარეობაზედ და კერძო ერთგან კერ მისწდომია თავის სურვილს რომ მთავრობამ არ შეუტეოს, ამ დროს საბერძნეთში სწარმოებდა ისე ჩემათ რეკალიუტის სასოგადოება რომ არც ერთმა, კაროლის მომხრე ზირი კერ შეიტყო. ბოლოს ეს რეკალიუტის სასოგადოება ისე გავრცელდა

კოროლს.

რომში ერთს რომელიღაც გასუთის რედაქციას გამო-
უცნია ერთი აღმანახი, რომლისათვისაც დაერქმევიათ «კა-
ცობრიობის კეთილმოქმედი» ეს კეთილ მოქმედი
არაან კარდინალ ანტონელე (რომელიც არის საშინე-

რომ მთელი საბერძნეთის ხალხი და ჯარი დადგა იმის
მხარეს და ერთიც ვინათ, რეპლიუციამ იფეთქა თოფის
წამალივით და უომრად, უხსუბრად გადაგდეს თავის
უსიამოვნო კოროლი ტახტიდამ და გაგდეს კიდევ სა-
გელშიფიფოდამ, და ესაა ირჩეულ თაგის გუნების კაცს
კოროლათ. უფრო არი აქეთ, რომ კოროლათ გამო-
იჩინონ ანგლის კოროლევას მეორე შუღი ვრინტი აღმრე-
დი, მაგრამ ცოტა არ არის სხუა საკელშიფიფოები არ
ეთანხმებიან ამ ხალხის ამოჩქვას.

ეს თქმული ჩუწნუნით ხალხის ასეთი გასაოცარი გა-
მარჯულებას უნდა მივაწეროთ ჩუწნ იქაურს დაბალი ხალ-
ხის განათლებას, რომელსაც საბერძნეთი განთავისუფლა ევ-
როპამ ოსმალების მტრობიდამ, საბერძნეთის ხალხის
შირველი ფიქარი ის იყო, რომ დაეფიქსებინათ ეველგან რი-
განი სახალხო სასწავლებლები, რომელიც კიდევ აღასრუ-
ლეს. ამ სასწავლებელში იქამდის მოემზადა მთელი ხალ-
ხი, რომ ეუერებოდათ თავის ურიგო და რიგიანი მდგო-
მარეობა და აქედამ წარმოსდგა ეს მარჯულებ რეპლიუ-
ციას, რომელიც შოხდინეს ამ უკანასკულს დროს ერთ ში-
რათ საბერძნეთის ხალხმა, და იმედია, რომ არც კოროლის
ამოჩქვასვედ შესდებიან.

ლი წინააღმდეგი იტალიის შეერთებისა) და რედაქტორები ორიოდეს კლერკულის ჟურნალებისა. რუსული გაზეთი «Современное слово» ამბობს, რომ ძალიან ვსწუხვართ, ამ აღმანახის შემადგენელი ვერ იცნობდნენ ჩუჭნის ლიტერატურას, თორემ უიუეთ თავის ჩანებულს აღმანახში მოატყუებდნენ: ასკახისკის, სკარბატინის, ნ. ჭ ჰელოუს და სხ. ჩუჭნ ჩუჭნის მხრივ ვიტყვო, რომ ჩუჭნც დიდათა ვსწუხვართ, რომ არც ჩუჭნის ლიტერატურაა იმათვს ნაცნობი, თორემ თუქმის მომეტებული ნაწილი ჩუჭნის ლიტერატორებისა მოეცეოდეს იმ აღმანახში და უფრო ნამეტნავათ: ქვემოული ეფოვზე წერეთელი, აღ. სულს. . . და სხუა

ანტონ ფურცელაძე.

მის ანნა ნეიტი. (ნეკროლოგი).

ამ ცოტას ხანში სოფელს ვადღერბახში, რეინის ბოლოს, მოეჭდა მის ანნა ნეიტი, რომელიც იყო გელნეფორდიდგან. ის თავის სიცოცხლეში ცდილობდა, რომ ნეგრები (*) განთავისუფლებულ იყვნენ; ამისგან იმან

(*) ნეგრები არიან შავი კანის ხალხი, რომელნიც ჭეკოთ მოსებათ სამხრეთის ამერიკაში ევროპიიდან გადასულს ხალხს; ისინი არიან საცოდაუს მდგომარეობაში

დასწერა ამ საგანზედ რამდენიმე სტატეები, და ამასვედ
დახარჯა მომეტებული ნაწილი თავისის საცხოვ-

თავის მეპატრონეთაგან: უოკელ რიგს სამსახურს ასრუ-
ლებენ, და თუ ერთი ბეწვაც არის შესდგა რაშიმე, მა-
შინ უოკელი სასჯელი მიადგება უბედურს შავი კანის
კაცს, თეთრის კანის კაცისაგან. უწინდელს დროში, რო-
დესაც კვრამიელები ხხლი გადსულები იყვნენ ამერიკა-
ში, ნეგრებსა და თჳთონ ძეშდს მცხოვრებლებს ამერი-
კისას ხმარობდნენ პირუტყუს მაგიფრათ: ხამდნენ გუ-
თანში, ურმეში და სხუა. რადგანაც ესენი იეშნენ მი-
ლებულნი სახიერ პირუტყუშბათ და დიდხანს არ იყვნენ
მილებულნი ამითს კაცობაზედ; მაგრამ ბოლოს დიდის
მეტნიერების გამოძიების შემდგომ, მიიღეს და იცნეს
გაცბათ, მასუგან თუმცა შეუმსუბუქეს სამსახური, მაგრამ
მანც კიდევ დიდს უჯათში არიან თავის მეპატრონეთაგან
და ესლაც კიდევ არიან თუთქმის ჩუშნის ზოგიერთ გლეხ-
გაცბებზედ უარესს შდგომარეობაში. ესლა ჩრდილოეთის
ამერიკელები და სამხრეთის ამერიკელები ომობენ ამ საქ-
მესვედ. ჩრდილოეთის ამერიკა ამობს, რომ არ უნდა
იეკოსა კაცი კაცისაგან ამისთანა უსამართლეობაშია და
სამხრეთის ამერიკელები ვერ ერევიან ნეგრებსა თავისის
უძუშბრბით, რადგანა ჭკონიათ რომ უსამართლ დაეცე-
მოდას ამათი კეთილ მდგომარეობა, ისკი არ იცინა,
რომ სადაც თუთონ პატრონი არ აწარმოებს საქმესა
და აქუშ მინდობილი უფასო დაძალებულს კაცზედ, ის
კაცი არას დროს ხეირიანათ არ გააკეთებს საქმესა და

რეპელისა. ამის სახელი ძალიან უუჭრდათ ნეგრებსა, და ამისთანა შემწეობით განთავისუფლებულბმა ნეგრებმა

თუ გააკეთებს, ისე გააკეთებს, რომ არ გამოდგეს; რო-
 გორც კიდევ ჩადიან ნეგრები, გინდა ჩქნნი გლეხკაცებიცა.
 ამ ჩქნნი აზრის სიმართლისათვის შეგვიძლიან მოვიყვანო-
 ნათ მაგალითათ ჩრდილოეთის ამერიკა და სამხრეთის
 ამერიკა: ჩრდილოეთის ამერიკა არის სრულს კეთილ
 მდგომარეობაში, თუმცა შინა და ალაგები ამითში უფრო
 უნაყოფია, ეს ამიტომა, რომ თჯონს მამულის მუხატ-
 რონენი ჭბეჯითობენ ყოველს საქმესა და მუშა კაცი
 ჭყუთ ფასით დაჭერილები. მუშა მუშობს ყოველთვის კე-
 თილ სინდილისანათ და ბეჯითათ, რადგანაც ცდილობს
 რომ კვლავაც ეს აიყვანონ მუშათ და გარდა ამისა, არც
 სინდილისი მისცემს ნებას საქმის თათლიბით გააკეთებ-
 სას, რადგანაც ამ საქმეში ფასს იღებს. ამისგამო ყო-
 ველი საქმე ჩრდილოეთის ამერიკაში კეთდება ბეჯითად
 და საფუძვლიანათ და ეს არის მიზეზი, რომ ყოველის
 მხრით კეთილმდგომარეობა ჩრდილოეთის ამერიკისა არის
 წინ წასული სამხრეთის ამერიკაზედ.—სამხრეთის ამე-
 რიკაში თუმცა მიწაც უფრო ნაყოფიერია და სქვა მდგო-
 მარეობა უფრო მარჯუნა წარმატებისათვის აქ მცხოვ-
 რების ხალხისა, მაგრამ კეთილმდგომარეობა, როგორც
 ზემოთაც ვსთქვთ, ამითი სდგას გაუზომელს სიკრცხედ
 დაბლა ჩრდილოეთის ამერიკისაგან. ამის მიზეზი სწო-
 რეთ პატრონობაა: იქაურმა მონამ (შავი კანის კაცმა)
 რაკი იღის, რომ საქმეს ბკეთებს სხვსთვის თავის უსარ-

დაარქვეს ნეიტვილის სახელი, (პირუტყვი იმათგან და-
ფუნებულნი მისასლობა.) ის ყოველთს
სწუხდა რუსეთის გლეხკაცობის მდგომარეობისათვის
და დიდის გულსმოდგინებით ცდილობდა იმათს გან-
თავისუფლებას; და როდესაც შეიტყო რუსეთისა გლეხ-
კაცების განთავისუფლება დიდათ გაესარდა და აქებდა

გებლათ და ჯაფის ფასი ცემატყევისა და უსამართლო-
ების მეტი არა მიეცემა რა, ამისგანყო ყოველ საქმეს
აკეთებს უგებანათ, ანუ ერთს დღეს; ერთს კვრას და ამით
შეჭყავს დიდს ზარალში თავის შეპატრონე (თეთრი კა-
ნის კაცი) რომელიც ამას ვერა ჭხუდავს, ანუ უკეთა
ვთქვამთ არ უნდა დანახვა. ესლა იმედია, რომ ჩრდილო-
ეთის ამერიკამ დასჯაბნოს სამხრეთის ამერიკას ომში
და უთუოთ განათავისუფლებინებს ამ გვარს ჭრთა უტუნის
ჩუტულებისაგან, საცოდავს შავის კანის ხალხს ნეკრებს,
და უმეტესად ესლა უფრო იმედია, რომ ამ საქმემ გა-
იმარჯვოს, რადგანაც ჩრდილოეთის ამერიკის პრეზიდენ-
ტმა ლინკოლმა გასცა ბძანება ნეკრებსუდ, რომ, რომ-
ელიც ამითგანი გაიგცევა სამხრეთის ამერიკიადამის ნეკრი
გამოაირცხება მონობიადამ. ესლა უგანასცხელს ნუმერში გა-
შეთს «Современное слово» სწორია, რომ იმდენი ნე-
კრები გაგცეულან სამხრეთის ამერიკიადამ, რომ ამ ნე-
კრებიადამ ერთს გენერალს შეურდგენია ოთხი პოლიცი
მეომარი ხალხი და რაც ისე დაჩენილა ის კიდევ სხუა
არის.

ამ საქმის მოთავეებსა.

თ. ვას. მახაბელი.

რედაქციისაგან.

«ცისკარის» რედაქცია სთხოვს უმოწინავედ, რომელსაც სურს ამჟღად დაბეჭდოს **1865** წელიწადს, დროთა განმავლობაში რედაქციას. ამასთანავე სთხოვს რედაქციისთვის, რომ ამ წელიწადს სრულდებოდა მისი მოქმედებით გამოცემის «ცისკარი». იმ კვანძს თხოვს შემოკლეს ჩუქურთმის, რა კვანძსაც მოითხოვს ახლანდელი დრო და ახლანდელი საჭიროება. ჩუქურთმის კითხვას გასაგრძელებლად რედაქციამ დასდვა განიხილოს: რომელს სსსსსსსსსსსს, გინა საკუთარს გამოცემის ხასიათად მიიწერს ცისკარს ათ წიგნსად მეტს სამსახურში მყოფი პირთ დასარტებლათ, იმას გაეგზავნება უფასოთ. ამს გატად რედაქციაში ხასიათად შემოკლეს ფულს იმ კვადრში მოქმედებს ჯამგირითგან წვრილწვრილად, თვეში თუთა თრ თრს მანეთს, ისე რომ ყოველს კვადრს მოქმედებს

აუადვილდეს ფულის შემოტანა. უურნალო გამოკა თა-
ლისის დამატებით რვა დიდის ტანის თაბახანდგან თუთ-
ხეტო თაბახანდინ, ზოგჯერ შეტოც. ფასი, რომელიცა
დანიშნულია «ცისკარსედ» კელის მომწერათაჲს, ძვირია,
თუ იეფი; დაჭფარავს ხარჯს თუ არა, ამისი განხილვა
ნაკინდა მკითხველათაჲს, ჩუენს ამაზედ ვერას მოკა-
ხენებო. ამასთანავე ვკსურს ვაგნობოთ ქართველთ სან-
ოგადობას, იანერის ნუმერში რა თხზულებები იქნებ-
ან «ცისკარში» დაბეჭდილნი:

1.—სიტყვა ოცდა მეოთხეს კვირიაკეს ზედა, თქმული
შუთისის გაბრიელ ეპისკოპოსისათვის.

2. სხობაღანი. (რომანი ვიგტორ ჭიუგოსი.) გ. დი-
ეზულიძისა.

თურქმენული ცხენი. . . . ბაქარ ქართლელისა.

შოთა რუისთაკელ და იმისი ცოლი თამარ (ლეკენდა.)

ს. ფურცელაძისა.

3. ლექსები.

4. ისტორიისათვის მასალები: დავით აღმაშენებლის
სიდეძი. . . . შენიშვნა. — დამ. ბაქრაძისა.

5. ჭოქაძის თხზულების «სურამის-ციხის» გან-
ხევა . . . . . ქელილ ბექასი.

6. გარიბაძის ბიოგრაფია . . . ან. ფურცელაძისა

7. სხვა და სხვა ანბანი.

ნეკროლოგი. გვირგვინი, 9 დეკემბერს, დღით ცხრა საათზედ, გარდაიცვალა ტფილისში, ხანგრძლივ ავით მუკოფობის შემდეგ ოთხმოცდა ცამეტის წლის მოხუცი, საქართველოშიმართის უწმინდესის სინოდის კანტორის მწეკრი და წინამძღვარი ანზისხატის ხელთუქნელის პირიმღუთისასი, დეკანოზი დიმიტრი ალექსიევი მესხიევი.—

1865 წლის კალენდარი ქართულს ენაზედ შედგენილი სერგი მდივანოვისაგან, ახლად გამოცემული, ისეილება ტფილისში ენციკლოპედის მაღაზიაში, ათ შაურათ. ამ კალენდარში მოხსენებულნი არიან: ქართველთა და სომეხთა საექმე დღეები.
